

ARTICULA

Artimagazine voor en van Artileden

Nr. 36 - Maart 2026

2

Chef Kunst
Sociëteit
Jos Houweling

4

Ronald Broekhuis:
een
monografie

6

Digitaal zoeken
in
archief Arti

7

Kunstenaar en
wiskundige
Ben Schouten

10

Jonathan Tang:
landschap en
installaties

13

Tekening
Onno Boerwinkel

14

Nieuw: Laura van
Daalen communicatie
en marketing

16

Marian Plug
aquarellen: liefde
voor het licht

20

Interview
met
Ulli d' Oliveira

24

Ingres,
een beroemd
erelid

28

Heero Meindersma:
zoveel mooie
herinneringen

32

Isik Tüzüner:
kunstenaar van
licht en kleur

36

Colofon

22

Eva van Ooijen
presenteert
Loes

26

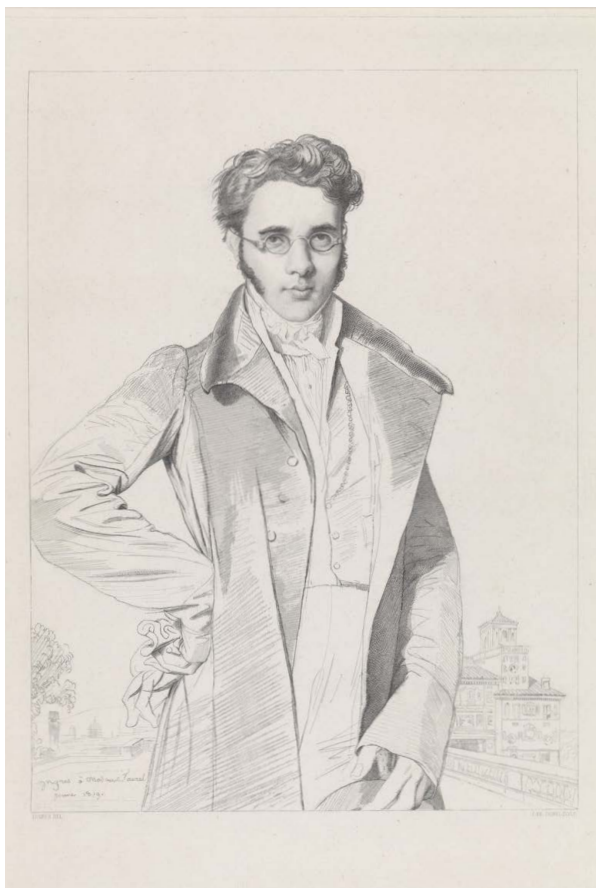
Nieuwe
gebouwenbeheerder
Joost Koopman

30

Imaginaire
portretten van
Neel Korteweg

34

Feesten in de
jaren 50

Jean-Auguste-Dominique Ingres, portret van Benoît Taurel, ets, Rijksprentenkabinet.

PORTRETten, WAAR ZE MOETEN HANGEN

Erik Luermans

Op 11 februari om 18.00 uur stroomde de sociëteit van Arti vol, misschien tot verbazing van sommige aanwezigen, en na wat heen en weer gesjouw met stoelen en tafels vroeg Serge-Henri Valcke om stilte en begon met het voorzingen van Bella Ciao. Het was mooi om te zien hoe de meesten hun onvervalst fonetisch Italiaans in de strijd gooiden om het wereldwijd gekende lied tegen maatschappelijk onrecht zo luid mogelijk te doen horen. Een paar dagen later, op Valentijnsdag, werd opgeroepen om een foto van je geliefde te brengen naar Arti, om dan te kunnen zeggen: ‘Kijk mijn lief, die foto daar, dat ben jij, het middelpunt van de expositie’. De voorwaarde: één foto per geliefde, van een pasfoto tot A4, punaises, zelf brengen en halen.

Chef Kunst

Sinds september zien we in de sociëteit zeer afwisselende exposities, met klasieke uitgangspunten als Taal en Beeld, Protest, protest omdat het moet, Portret maar ook Liefde, en Kat, Poes. En we hebben er nog enkele te goed want Jos Houweling, die op verzoek van directie met verve en merkbaar veel plezier de rol van Chef Kunst Sociëteit vervult, is nog niet klaar. Tot eind dit kalenderjaar krijgt hij de vrije hand, met Mayke Jongsma als zijn rechterhand. Met zijn groot netwerk en dat van zijn collegae kunstenaars die hij bij zijn exposities betreft is hij in staat continu verrassende invalshoeken te kiezen. De ideeën komen als associaties op en kunnen steeds weer een andere weg inslaan. Een enkele keer leidt dat ook tot ongemak bij een deelnemend kunstenaar, maar dat is nooit van lange duur. Wederzijds vertrouwen en respect vormen een stevige basis voor samenwerking.

Jos Houweling

Foto's van deelnemende kunstenaars

In elke keuze ligt een geraffineerde dubbelheid ten grondslag die goed zichtbaar en voelbaar is: een grote maatschappelijke

Adam Popo

betrokkenheid en de kleine grootheid van het individu, de onmacht bij geopolitieke verschuivingen, die gepaard gaan met grove gewelddadigheden en het intieme gevoel voor de liefde dicht bij huis voor je huisdier, voor je vriend of vriendin of je geliefden.

Randprogrammering

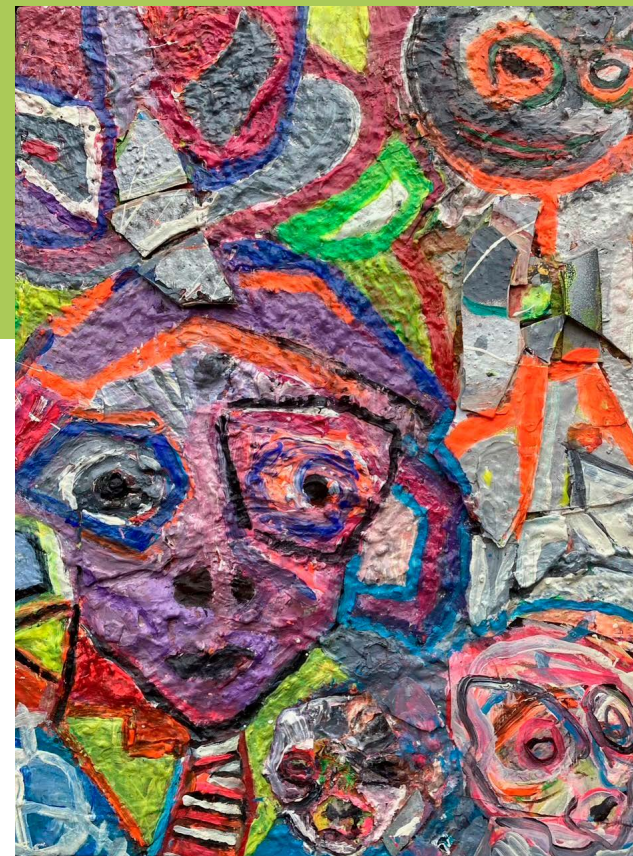
De randprogrammering - zoals hierboven in twee voorbeelden beschreven - zijn de krenten in de pap. Zo is er ook Soep met een boekje waarbij zoals Jos het omschrijft: ‘groots vanwege het idee en intiem vanwege inhoud en formaat. Boekjes met telkens een ander onderwerp, weinig uitleg, veel om te kijken. Van fraai tot overrompend kunstboekjes, uitsluitend en alleen verkrijgbaar bij de soep. En waarom soep? Dat is vrij simpel, zonder soep is er geen goed kunstwerk, soep is een houvast voor de kunstenaar. En nog sterker, soep is een van de pijlers onder onze moderne kunst.’ De uitvoering of beter de productie van dit kunstproject verdient eerlijk gezegd een betere afstemming met de keuken van de sociëteit maar het blijft voor sociëteitsgasten het hele jaar door mogelijk om deze soep plus boekje te bestellen. Er zijn inmiddels al meer dan 25 boekjes samengesteld en het aantal groeit. Ze zijn links bij de bar in te zien, prachtige kleine, met veel liefde gemaakte kunstenaarsboekjes, ware collectors items.

Kwade geesten buiten houden

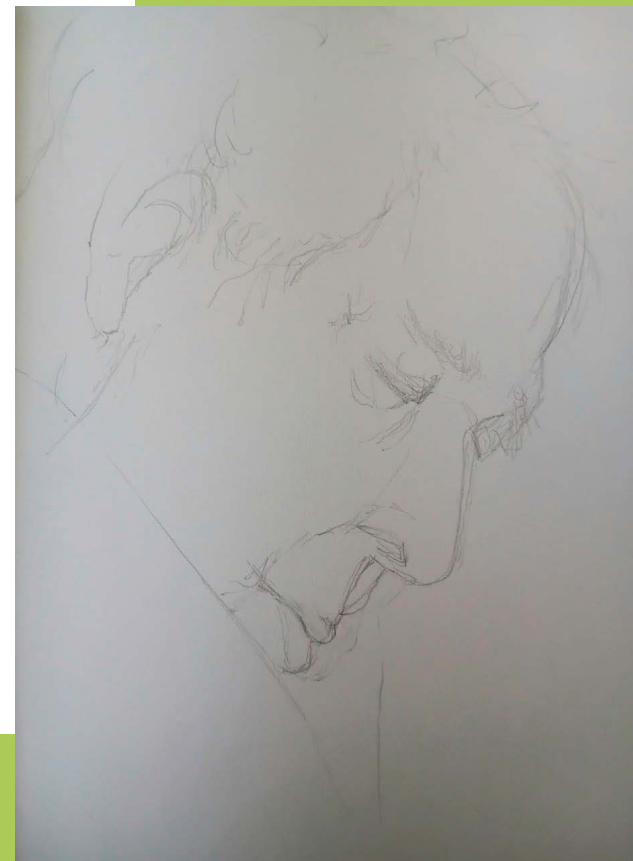
Eind maart (30 maart t/m 1 mei) volgt de tentoonstelling Portretten, waar ze moeten hangen. Zoals gebruikelijk doet een

flink aantal kunstenaars mee, zeker niet altijd dezelfde, ook al omdat de voorwaarden even helder als beperkend zijn. Er is geen budget, geen hang- of reisvergoeding, open afbouw op één dag en liefst binnen één uur.

Met de volgende woorden omschrijft Jos zijn eerste verkenningen voor de keuze van dit thema. ‘De oudste bekende portretten waren dodenmaskers bedoeld om de overledenen te beschermen tegen kwade geesten. Een vorm van misleiding. ‘Beste geest, ik ben niet dood en ik ga ook niet dood.’ In de loop van de tijd werd de geest minder belangrijk en het niet-dood-gaan kreeg voorrang, portretten kregen eeuwigheidswaarde. Realistisch geschilderd, wel volgens de mode van de tijdgeest. Langzaam werd haast echt, het tonen van een persoonlijkheid achter het portret van belang. Emoties, expressies, een ziel. En er ontstonden portretten van mensen die niet bestonden. De kwade geesten moesten zich psychisch laten behandelen. Terug naar de bedoeling, de tentoonstelling wil de kwade geesten buiten Arti houden. Niets meer en minder.’

Alfred, Irene Janz

Ik was gelukkig, Marieke Geerlings

Sociëteit Arti

30 maart tot en met 1 mei

Een gesprek met Robert Broekhuis

De kunst mag nooit tekortgedaan worden

Ronald Ruseler

Boeken hebben van nature geen haast en wachten geduldig af tot ze in de hand genomen en opengeslagen worden. Hoe vaak komt het niet voor dat onze ogen hen strelen van genoeg als ze in de boekenkast tegen elkaar aanleunen. Op dat moment schuilt in het boek een wereld die gelezen wil worden, ontdekt, opnieuw ingezien of als naslagwerk een duwtje in de rug wordt, op weg naar een verhaal. Dan laat het zich gewillig afstoffen en strekken de woorden zich slaperig even uit. Vervolgens voltrekt zich een metamorfose, want als nieuwe woorden veranderen ze in zinnen en komen ze tot leven. In het hoofd van de lezer voltrekt zich iets magisch, hierna kan het avontuur beginnen.

Niet alleen een boek heeft die eigenschap, maar ook een kunstwerk kent dat geduldig wachten. Het ontleent haar zeggingskracht aan het steeds opnieuw bekeken en ontdekt worden. Dan ontwaakt het. Dat proces herhaalt zich voortdurend, want op het atelier van de kunstenaar sluimert het eerst, zwerft het op de grond, hangt het verveeld aan de muur of dwaalt het als energie zonder naam rond. Tot de vonk overslaat en de kunstenaar het opeens anders ziet. Op dat moment komt het tot leven.

Olympus aan de Korte Prinsengracht

Geduld, wachten en onderwijl hard werken is het onderwerp van het gesprek op het atelier van Robert Broekhuis (1945). Zijn ruime studio bevindt zich in de nok van een ateliercomplex aan de Korte Prinsengracht in hartje Amsterdam. Op deze Olympus, vier etages hoog, werkt Robert al 47 jaar.

Hij vertelde een tijdje geleden dat hij bezig was met een boek over zijn werk. Voor zo'n overzicht werd het wel eens tijd.

'Ik wilde dat boek maken om een soort inzicht te krijgen over waar ik al die jaren mee bezig ben geweest ... Wat heb ik al die jaren eigenlijk gedaan? Door dat boek werd ik mij bewust en dat kan ik niet genoeg benadrukken, dat ik een verhalend kunstenaar ben over een onderwerp,

niet over een anekdote. Nu kun je denken, die man is niet goed bij zijn hoofd, maar ik doe in mijn kunst een uitspraak over een onderwerp. Voor mij is daaraan altijd een element van spelen verbonden geweest, om te ontdekken wat er onbewust in je leeft. Later in het proces komen de hersens erbij. Het resultaat is een soort tweetrapsraket van het samengaan tussen hoofd en handen. En het grappige is ...tijdens het maken van het boek zag ik dat wel een beetje. Maar nu zie ik het nog beter ... Ja, het boek heeft toch een soort bewustzijn teweeggebracht.'

Hooguit duiding, geen dwang

Als beginnend kunstenaar maak je altijd grote stappen, als je ouder bent en ervaren werkt die aandacht anders. Als kunstenaar moet je nooit doelgericht werken, dat is één. Daar komt het spel om de hoek kijken, want door het spel moet je jezelf de ruimte te geven om te ontdekken wat er in jezelf verborgen zit. Dat moet

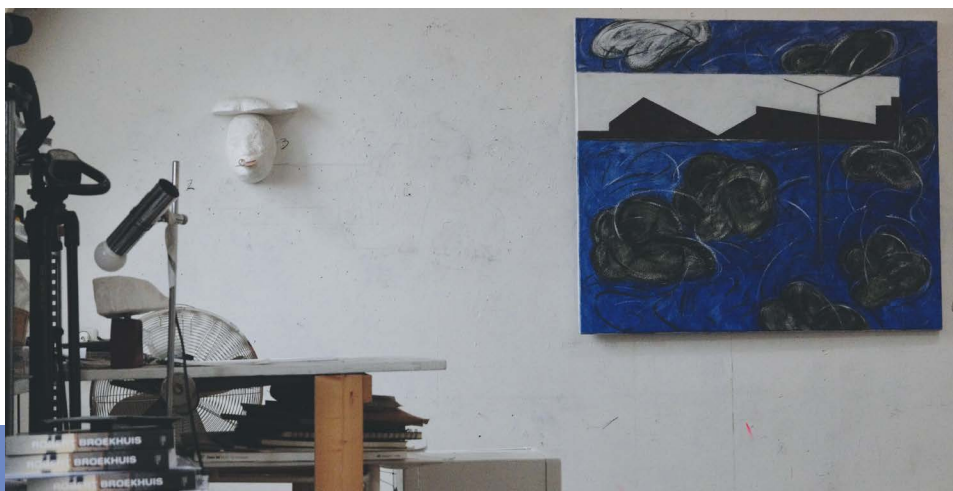

Foto: Miriam van Praag

je leren toelaten. Dat is twee. Je werk moet je niet in taal willen uitleggen. Magritte heeft ooit gezegd dat hij zijn schilderijen een titel gaf om ze te beschermen. Dat geldt misschien minder voor Broekhuis, maar hij kan zich wel in dat idee vinden. Een schilderij kan ook zonder als het goed is. Het is hooguit een literair element om een schilderij te duiden, maar je mag een schilderij nooit benadelen door het in een richting te dwingen of te sturen.

Kunst met huisarrest

'Heel veel werk heeft huisarrest en mag het atelier niet uit' vertelt hij,' vervolgens staat het jarenlang te zeuren en ik begrijp maar niet hoe ik er mee verder moet. Dan laat ik het geduldig wachten, tot er jaren later iets wordt aangeboord waar je verder mee kunt.'

Op een of andere manier komen bepaalde ideeën onverklaarbaar weer terug. Misschien werkt dat aanvankelijk verwarrend, legt hij uit, maar hij heeft het in zijn werk over histerie en barok, over verstillen en leegte ... en hij werkt met abstracties. Als kunstenaar ben je op zoek naar een wereld die in zichzelf besloten ligt en gaandeweg zijn eigen betekenis krijgt. Zoals gezegd kiest hij voor elk onderwerp een stijl en vorm. Dat betekent dat er in het boek heel veel verschillende aspecten aan bod komen.

De verborgen beleving

Het is pure rijkdom als je kunt reflecteren op een bewogen leven als kunstenaar. Robert Broekhuis heeft het punt bereikt waarop het terugbladeren in een oeuvre zijn vruchten afwerpt. De monografie kan gelezen worden als een film vol beelden, die traag teruggespoeld wordt. Daarbij komt een veelheid aan activiteiten aan bod. Broekhuis is actief geweest als schrijver, scenograaf, regisseur van danstheater voorstellingen en ook voor televisie, maar vooral bleef hij een bouwer en een zoekend schilder. Voor hem is de schilderkunst altijd de rode draad en het anker gebleven, ook in de diepste zwarte tijd na het verlies van zijn zoon, die op tragische wijze om het leven kwam. Hoewel de pijn bleef, keerde er na jaren langzaam ook weer ruimte en kleur terug in zijn werk. De verrassing van het zoeken naar wat er al die tijd al geweest was voelde aan als een openbaring en verlossing.

Met een solo in het WG-Kunst, waar de monografie feestelijk gepresenteerd werd door de schrijver Alex de Vries, die tevens een mooi stuk schreef over de kunstenaar, is men een monument en waardevol overzicht rijker. Het is tevens een boek geworden om af en toe ter hand te nemen en het in alle rust opnieuw door te bladeren. Ja ... mooi dit ... een kunstenaarsleven helder samengevat.

... Zo! ...

Nu naar de boekenkast en op de plank bij de B. Tussen Bourgeois, Breitner, Broodthaers en Brusselmans. Niet verkeerd Robert.

Looking up, looking down 2025, foto: kunstenaar

De monografie Robert Broekhuis is te koop
via robertbroekhuis@gmail.com

Foto: Miriam van Praag

Zelf op onderzoek in de archieven van Arti et Amicitiae

Celine Oldenhage archivaris en collectiebeheerder historische collectie Art

In 2023 bracht Arti et Amicitiae ruim 10 meter historische archiefmateriaal uit de periode 1839-1980 onder bij het Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis (RKD). Voormalig directeur RKD, prof. dr. Chris Stolk, noemde de overdracht destijds ‘een bron waar talrijke onderzoekers reikhalzend naar uitkijken’.

Bijzondere stukken

Al ons archiefmateriaal tot circa 1980 is hierdoor sinds kort digitaal doorzoekbaar op de website van de RKD. Neem de tijd en ga op ontdekkingstocht door het verleden van de vereniging. Lees originele stukken over de oprichting van de maatschappij, ga door de historische inventarislijsten van het meubilair van de sociëteit en bekijk oude foto’s van de receptie van Martin Monnickendam, de tentoonstelling van wapens en krijgsattributen en de bloemenhulde voor Marinus Heyl.

Hoe het werkt

De afgelopen jaren zijn de archieven van de vereniging in het kader van het landelijke conserveringsprogramma Metamorfoze (gericht op het behoud van papieren erfgoed) gedigitaliseerd. Via de website van de RKD zijn ze voor iedereen doorzoekbaar.

1. Ga naar de website: [rkd.nl/collectie/archieven](https://www.rkd.nl/collectie/archieven)
2. Klik vervolgens rechts op het gele blok ‘doorzoek de archieven’.
3. Typ in de zoekbalk bovenaan de pagina ‘Archief Vereniging Maatschappij Arti et Amicitiae’ of zoek op het toegangsnummer ‘NL-HaRKD-0956’.
4. Het archiefblok van onze vereniging verschijnt nu op het scherm, klik daarop om naar de inventaris te gaan.

Aan de linkerkant van het scherm is nu een uitklapmenu zichtbaar. Dit is de digitale inventaris op het archief. Hierbinnen zijn de stukken op thema’s als ‘oprichting’, ‘organisatie’ en ‘tentoonstellingen’ ondergebracht. Wanneer je op een van deze thema’s klikt, verschijnt er een nieuw uitklapmenu. Bij bijvoorbeeld het thema ‘organisatie’ krijgt je dan de keuze

uit zaken als ‘notulen’, ‘correspondentie’ en ‘jaarverslagen’. Klik ook hier weer op om naar het gewenste archiefstuk te gaan en bekijk de digitale kopie van het origineel.

Niet alles is te vinden

Niet al onze archieven zijn in 2023 overgebracht. Dat komt omdat veel recente stukken vanaf ca. 1980 nog worden gearchiveerd (uitgezocht, geordend en omgepakt in archiefdozen). Deze stukken staan bij ons in Rokin 112 op kantoor. Wilt u voor onderzoeksdoeleinden archiefmateriaal uit deze periode inzien? Neem dan contact op met de archivaris van Arti. Samen kunnen we kijken wat de mogelijkheden zijn.

Kijken bij de burens

Benieuwd naar de archieven van andere kunstenaarsverenigingen? Typ dan in de zoekbalk bij stap 3 ‘Archief Vereniging van Beeldende Kunstenaars De Onafhankelijken’. Ook deze collectie vanaf 1912-1950 is gelijktijdig met dat van Arti gedigitaliseerd.

Beeldmateriaal

Los van het overgebrachte archief biedt de website van de RKD ook een schat aan verzameld beeldmateriaal van kunstenaarsleden, kunstwerken en tentoonstellingen in Arti. Ook deze collectie is digitaal te bekijken.

1. Ga hiervoor naar de website: <https://www.rkd.nl/collectie/beeldmateriaal>
2. Klik vervolgens rechts op het gele blok ‘doorzoek het beeldmateriaal’.
3. Je krijgt nu een keuzemenu. Klik hier op RKDimages.
4. Typ in de zoekbalk boven de naam van een kunstenaar, kunstwerk of tentoonstelling die je wilt bekijken.

Ben Schouten

Kunstenaar en wiskundige

Hans Kuijper

Foto's: Ben Schouten

‘We zijn net ganzen die hun mond open moeten houden en daar wordt van alles aan beeld in gegooid’

Er staan in deze Artica-editie enkele nieuwe leden centraal die binnenkort hun werk zullen tonen in Arti. Ik interviewde Ben Schouten, een kunstenaar met een dubbeltalent: hij is, naast afgestudeerd aan de Rietveld Academie, ook gepromoveerd wiskundige en deeltijd hoogleraar ‘Speelse Interactie’ aan de TU Eindhoven.

Ik betreed het totaal gerenoveerde Veem-gebouw in Amsterdam, waar Schouten al decennia een atelier heeft. Hij is één van de ‘founding fathers’ van het ateliergebouw, ‘ooit gekraakt en gekocht voor 1 gulden’, waar zich naast werkruimtes ook een restaurant, een theater en andere publieksruimtes bevinden. Een neusje van de zalm aan bekende kunstenaarsnamen met atelier in het gebouw staan op het bord vermeld bij de ingang. Denk aan kunstenaars als Giny Vos, Saskia Noor van Imhoff, Gijs Frieling, Natasja Kensmil en Henk Wijnen. Bij mijn aankomst bij Ben Schouten, die zelf op de derde etage resideert, vallen mij tientallen iPhones op, hangende objecten (die later beeldschermen blijken te zijn) met kleurige afbeeldingen, vloerdelen, gecombineerd met aan de muur een aantal 2D-werken en een groot schilderij van ca 2 bij 2 meter. De ruimte is ca. 100m², 6m hoog en heeft

een geweldig uitzicht op het IJ en de daar-aan liggende gebouwen.

Match

Schouten toont mij na een eerste kennismaking, een eerste werk, ‘Match’ genaamd, uit het jaar 2000, dat meteen een goed beeld geeft van Schouten’s werk, dat zowel digitaal als print als traditionele schilderijen en grafiek omvat en meestal op sociaal maatschappelijke onderwerpen betrokken is. ‘Match’ is gemaakt op basis van gegevens van een dating site, waar hij zich bewust heeft aangemeld om een serie portretten te maken. Het resulteert in een serie van 200 variaties van afbeeldingen van één man en één vrouw (de match). De portretten worden getoond in een ruimte met een speciaal daartoe ontworpen vloer met een afbeelding van het algoritme dat heeft geleid tot de match en met een laser in de vloer is ingebrand.

Schouten: ‘De ongelakte vloer, die je met voeten moest (be)treden... en daarvoor vies maakte... daar zat een algoritme onder, het algoritme maakt een wandeling in een hoogdimensionale ruimte (een statistische term voor een dataset met honderden, duizenden of

zelfs miljoenen variabelen, HK), en creëert de portretten waarbij de grijswaarden gemengd worden op basis van de variabelen.' Zoals zo veel levert het een reeks van gemiddelden op, met als uiteindelijk resultaat een reeks van 'gemiddelde gezichten'. Zoals de meeste aanbevelings-algoritmen ontkent het de outliers, gekken en viespeuken. Het gaat in het werk om het vertalen van emoties en relaties in getallen. Voor een niet-wiskundige vereist het wat doorvraagwerk, maar ik kom tijdens het gesprek toch verder dan ik denk met mijn sociaal-wetenschappelijke achtergrond.

Algoritmen

Schouten toont vervolgens zijn boek over 'spel' dat hij recent gepubliceerd heeft, getiteld 'Role of Play' (JAP SAM BOOKS). Ook hier behandelt hij de invloed van de hedendaagse techniek en vindt dat we onze techniek moeten 'bespelen'. 'Dit boek breekt een lans voor vrij spel (..) digitale spellen zijn in veel gevallen door algoritmen geleid'. Om dit verder te illustreren, verwijst hij naar een werk van Paul Harrison en John Wood, twee kunstenaars die beiden op een bureaustoel zitten in een lege laadbak van een rijdende vrachtwagen, die hen heen en weer slingert, hun bewegingen worden geregistreerd en leveren een patroon, 'zij maken zich onderhevig aan een zelf gecreëerde procedure (..) We moeten onze eigen procedures en algoritmes maken, als we ons overleveren aan programmeurs met hun algoritmen, dan zijn we aan de haaien overgeleverd'.

HK: Hoe staat deze wiskundige benadering in verhouding tot je kunst? Oftewel hoe kom je tot een beeld en wanneer beslis je of er sprake is van een presentabel kunstwerk? Want een interessant concept

en technisch hoogstaande benadering levert nog niet een beeld op dat direct het oog bekoort. Of is dat helemaal niet nodig? Schouten: 'Ik geloof niet in één manier van naar de wereld kijken (..) wiskunde en kunst hebben gemeen, net als filosofie, dat ze volkomen door mensen gemaakt zijn (...) ze zijn allebei creatief, ik zie het verschil niet zo tussen kunst en wiskunde (..) daarnaast ben ik zo tegenstrijdig als de pest'.

Schermen

Voor hem is de kwast blijkbaar inwisselbaar, hij bedient zich als multimediaal kunstenaar van verschillende kwasten. In zijn laatste werk draait het om beeldschermen en onze manier van kijken. Ik zie kleurvlakken op een ondergrond, hangend aan het plafond, dat later uit een drietal LCD-schermen blijkt te bestaan. 'Je ziet een patroon en ziet de schermen niet meer'. Vervolgens toont Schouten ander werk op schermen waarbij hij foto's van influencers 'in stukken knipt' om daarmee een ander beeld te geven van bijv. Andrew Tate, een online wannabe macho die enorm veel volgers op social media blijkt te hebben onder met name jonge mannen.

HK: 'Hoe bepaal je of een beeld goed is om getoond te worden?'

Schouten: 'In mijn laatste werk, maak ik het beeld ondergeschikt aan het scherm. Het scherm lijkt tegenwoordig belangrijker dan het beeld, we kijken niet meer echt, we zijn alleen maar bezig met schermen te 'beschrijven', wat er langskomt dat zien we eigenlijk niet meer (...) de mens gaat daardoor allerlei kwaliteiten missen, bijvoorbeeld jezelf zijn of gek doen, je staat continu áán'. We zijn net ganzen die hun mond open moeten houden en

daar wordt van alles aan beeld ingegooid'. Schouten werkt nog aan een installatie die hij in Arti wil gaan tonen. 'Het werk moet zonder die techniek blijven bestaan, het gaat erom 'wat we nu eigenlijk zien (...), onze manier van kijken verwater'.

HK: 'Wat geeft je voldoening in een werk?'

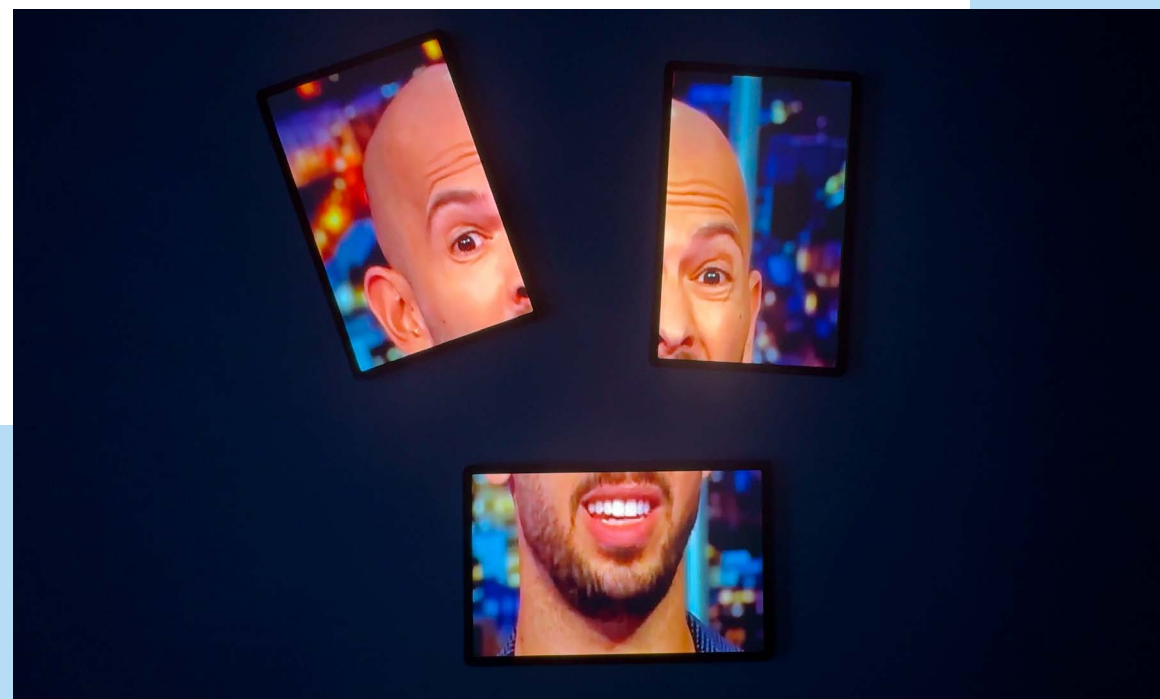
Schouten: 'Het leven is voor mij voor verrassingen komen te staan (...) steeds nieuwsgieriger worden, ik kijk naar de wereld en gebruik dat als onderwerp. Een werk is goed als het loskomt van de technologie, als het een boodschap heeft die universeel is, als het een vraag stelt, als het een discussie oplevert (..) Je moet als kunstenaar van je eigen tijd zijn'.

Schilderen

Ben Schouten schildert echter ook nog steeds, met verf wel te verstaan. 'Het schilderij zal nooit verdwijnen'.

HK: 'Hoe beïnvloedt de schermenwereld jouw schilderijen?'

Schouten: 'Dat vind ik een mooie vraag, maar daar heb ik geen antwoord op (...) Ik ben net naar een tentoonstelling van Gerhard Richter in Parijs geweest. Ik ben net als hij zélf ook bezig met het beeld en hoe de inhoud ervan wordt bepaald.' Daarentegen ben ik nu afbeeldingen van gaskamers uit WO II aan het schilderen. Ik ben daar geweest, heb ze gezien en het heeft een enorme indruk op mij gemaakt.'

Werk van Ben Schouten is te zien in de nieuwe leden tentoonstelling in Arti et

Amicitiae **10 april - 10 mei 2026.**
www.benschouten.nl

Het interview is te beluisteren op
radioneverno.nl

Jonathan Tang

Beeldend kunstenaar met een architectuur-achtergrond

Hans Kuijper

Jonathan Tang is een 28-jarige kunstenaar en architect die afgelopen jaar lid is geworden van Arti et Amicitiae. Hij doet mee aan de nieuwe ledententoonstelling in april 2026.

Het interessante van de nieuwe generatie kunstenaars is, als ik even mag generalise-

ren, dat ze soms hele nieuwe perspectieven in het kunst domein inbrengen. Jonathan Tang studeerde bouwkunde in Delft en haalde vervolgens zijn master 'Photography & Society' aan de Koninklijke Academie voor de Kunsten in Den Haag (KABK).

Jonathan Tang gebruikt zijn kennis van stedenbouwkunde, landschappen en architectuur echter op integrale wijze. Zijn architectuur achtergrond weet hij te integreren in, wat ik zou noemen, conceptuele installaties, die toch heel praktisch zijn, met een maatschappijkritische ondertoon.

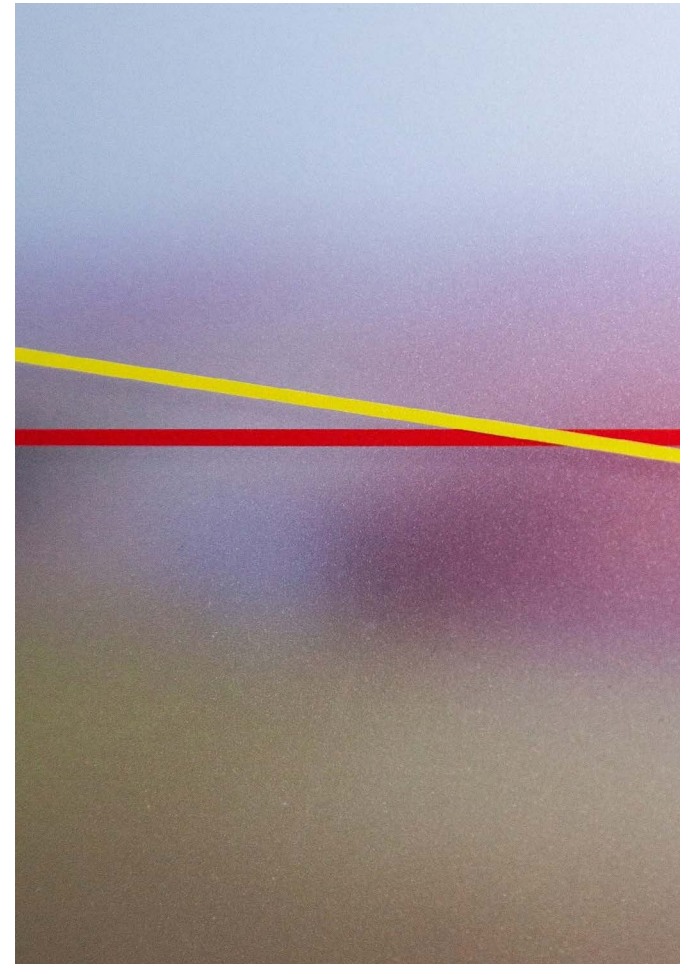
Eigenlijk is zijn werk procesmatig, is steeds in ontwikkeling. Onderzoek vormt een vast bestanddeel van zijn benadering. Hij kijkt bijvoorbeeld naar een landschap in zijn historische wording en is niet bang te spreken van een 'disciplined landscape'.

Negatievenblad, Beeldarchief Rijkswaterstaat. Originele foto's door fotograaf Henri Cormont.

Landschap

Hij gebruikt in dit project foto's uit het Beeldarchief van Rijkswaterstaat, die hij transformeert tot 2D-wandobjecten, met melkglas en gekleurd tape eroverheen. Dat project zal voor het eerst gepresenteerd worden op Art Rotterdam, in het Prospects programma van startende kunstenaars en net afgestudeerden die een Kunstenaar Startbeurs hebben gekregen van het Mondriaan Fonds.

Schets Detail Perspective Machine (2025-), Jonathan Tang

Wat is de invloed van het rationele Nederlandse landschap op het perspectief, letterlijk en figuurlijk, van zijn bewoners? Tang kijkt als professional naar ontwerpers als vakmensen, die proberen een bepaald probleem op te lossen. Zo is het polderlandschap beetje bij beetje ontstaan door gebrek aan landbouwgrond. Moerasgebied werd leeggepompt met windmolens en het vrijgekomen land geschikt gemaakt voor landbouw en verpacht. Investeerders in de molens en de arbeid verdienden zo hun investering terug.

'Ruimte is instrumenteel', zegt Tang. Hij kijkt naar structuren in landschappen, naar functies en gebruik. Zo bestudeert hij bijvoorbeeld weidevogelgebieden, landbouwgebied en ander

landschapsgebruik. In de weidevogelgebieden kijkt hij bijvoorbeeld naar de grutto, sinds enkele jaren een beschermde vogelsoort, bedreigd met uitsterven, althans in Nederland. Hij abstraheert zogezegd van foto's, kijkt naar lijnen en perspectieven en benadrukt deze met tape dat de kleur draagt van objecten en organismen als product van het landschap.

'Het Nederlands landschap is de verwezenlijking van een afbeelding waarin we willen leven', is een uitspraak van Tang. Maar is het landschap ook niet één groot compromis en zie je, politiek gesproken, niet een belangenstrijd tussen, zeer actueel, boeren en stedelijke behoeften aan woonruimte en misschien wel nieuwe steden?

Tangs perspectief lijkt een andere, hij noemt de landschappen en het ruimtegebrek zeer complex, hij wil middels zijn installaties de machtsstructuren zichtbaar maken en bij de beschouwer de verbeelding naar alternatieven prikkelen en denkprocessen bij de beschouwer teweeg brengen. Soms presenteert hij, als onderdeel van zijn installatie, rapporten, met analyses.

Culemborg Market Square

Jonathan Tang is de laatste 5 jaar een flink aantal projecten gestart, waarvan sommige nog steeds lopen. Hij is net terug uit Zuid-Afrika, waar hij een project begonnen is met grafisch ontwerper en creatieve printer Brent Dahl, het 'Culemborg Market Square', verwijzend naar een project uit 1952, waarbij aan het begin van de Apartheidsstaat in Zuid-Afrika een plein uit Culemborg werd nagebouwd, ter gelegenheid van een herinneringsproject ter ere van Jan van Riebeeck, de stichter van de eerste Nederlandse handelspost in Zuid-Afrika en daarmee in feite de grondlegger van het kolonialistisch bewind daar.

Het plein werd nagebouwd maar bestaat niet meer. Op basis van archiefmateriaal zal Tang uiteindelijk tot een reconstructie komen van hoe het eruit heeft gezien, mede op basis van interviews met mensen uit Culemborg en Kaapstad, die het plein daadwerkelijk hebben gekend en van het project op de hoogte waren, de oudere generaties dus in beide landen.

Tang is van Chinese afkomst, zijn ouders hebben een toko vlakbij de Albert Cuypmarkt. De eindeloze stroom van dozen uit Azië en de veranderende functie van een supermarkt waren aanleiding tot nieuwe projecten. Zo onderzocht hij de 'verborgen arbeiders' die een bijdrage hebben geleverd aan de goederen die geproduceerd en verscheept werden naar, in dit geval, Nederland. Hij probeert daarmee o.a. de hedendaagse globale economie zichtbaar te maken en klanten van de toko bewust te maken hoe elke consumptie een reeks aan infrastructurele processen in gang brengt.

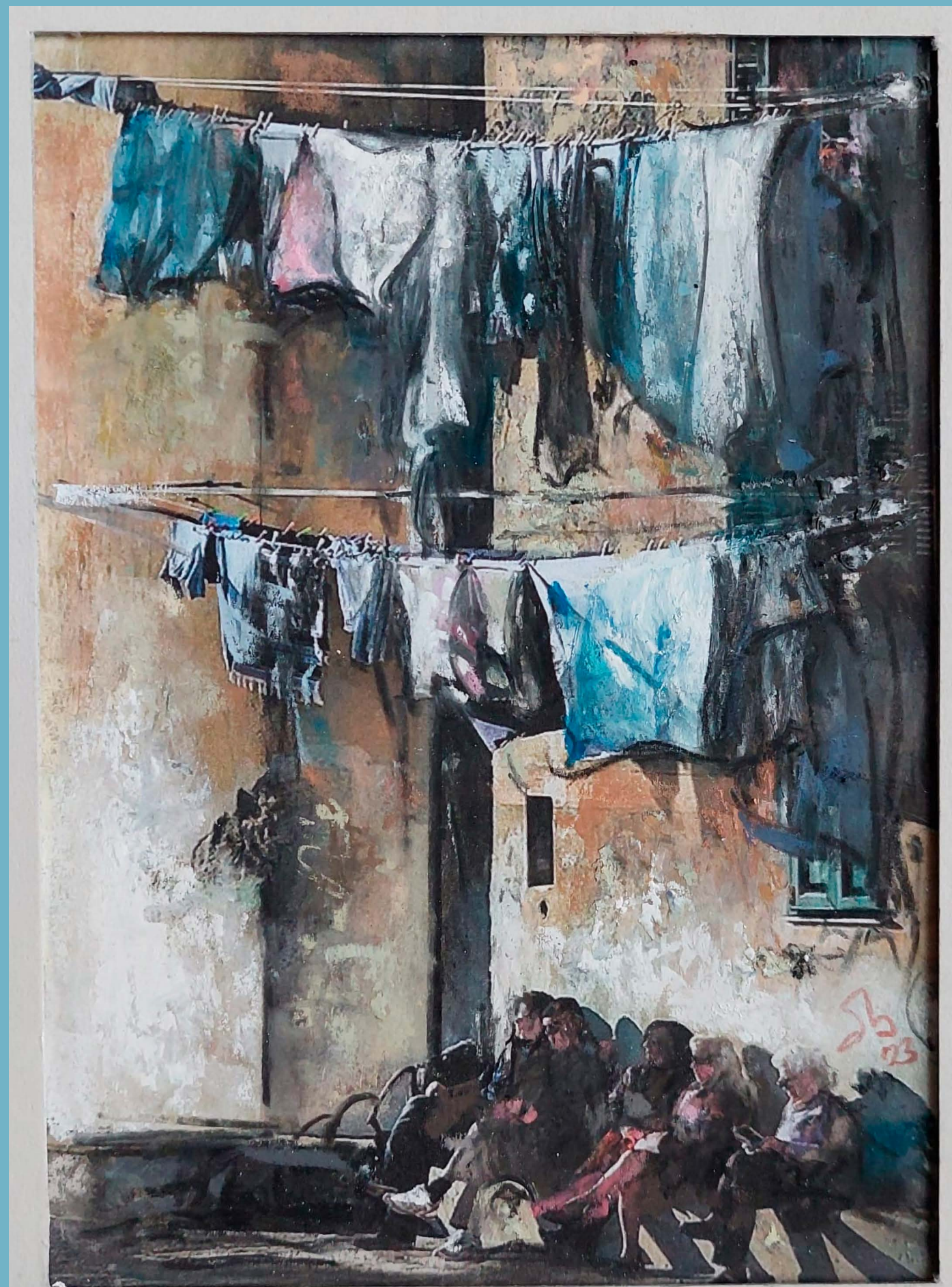
Ruimtelijke scan opname Markt, Culemborg (Nederland) door Jonathan Tang. September 2025

Omdat Tang opgroeide in een retail-omgeving, werd hij ook geraakt door het afnemende sociale aspect van een supermarkt of winkel. Maakte je vroeger nog een praatje met een cassiere, vandaag de dag zijn cassieres ‘vervangen’ door bliepende self service kassa’s. Het wordt anoniemer. ‘Do you still remember their faces’ was een fotoproject dat hij op basis van dit onderzoek presenteerde in de toko van zijn ouders, waarover bezoekers vragen gingen stellen. Deze dialogen zijn precies wat Tang met zijn installaties probeert te genereren.

Tang schuwt de controverse niet. Hij zag af van een architectuur-carrière omdat hij daar minder maatschappelijke input zag dan in de rol die hij nu aangenomen heeft. Hij gebruikt echter termen als ‘Disciplined Landscape’ (een verwijzing naar ‘disciplineringsprocessen’, zoals geconstateerd door filosoof Michel Foucault), ‘Cultural Control’ en ‘Institutional violence’, vrij beladen begrippen, die Tang koppelt aan zijn projecten.

‘Log 371’ was een ander project waar hij door archiefonderzoek ontdekte dat het Japanse leger biologische wapens heeft getest op gevangenen in de Chinees-Japanse oorlog. Ook dit project loopt nog. Hij gaat binnenkort naar Japan om in gesprek te gaan met mensen werkzaam voor een Japans museum dat hierover een permanente tentoonstelling heeft ingericht.

Ik ben benieuwd wat Tang gaat presenteren op de bovenzaal in Arti et Amicitiae. Hoe gaat het er visueel uitzien? Wordt het een presentatie met veel informatie, onderzoeksrapporten en bewerkte foto’s? Er is een groep kunstenaars die zich intensief bezighoudt met research en het proces uiteindelijk presenteren in gedegen installaties in een museale of kunstverenigings-context, met media als fotografie, video en tekst. Jonathan Tang lijkt in deze traditie te staan.

Onno Boerwinkel, Luce invernale, Napoli, Pastel, gem. techn./papier 2026

Laura van Daalen, MA

Kunstenaar-communicator

Camiel Hamans

Foto's: Caroline Waltman

'Het eerste project dat ik oppak, is de entree. Er lag al een plan, maar ik kan er nu mee aan de slag. Arti moet toegankelijker en de toegang ertoe duidelijker,' vindt Laura van Daalen, sinds december vorig jaar coördinator communicatie en marketing van Arti.

Campagne

'Op het moment ben ik druk met de ledenpagina van Arti. Het grote werk wordt daarvoor gedaan door de vormgever van de website Ramdath Mos en Harmen Kuiper, die zich als zzp-er inzet voor Arti. Nu probeer ik onze leden enthousiast te maken om hun werk daarop te plaatsen en help ik leden wegwijs te maken in de site. Samen met Harmen, communicatie en marketingspecialist, gaan we binnenkort aan de slag met een ledenwervingscampagne. In eerste instantie gericht op nieuwe kunstlievende leden, maar ook kunstenaars vergeten we natuurlijk niet. Die weten vanuit hun opleiding en achtergrond echter vaak al van het bestaan van Arti en hoe je daar lid van kunt worden. Op de agenda voor de komende tijd staat ook een algemene flyer voor de buurt en voor de stad. Te veel mensen weten niet wat er achter de stille muren van Arti gebeurt, ook al zijn we nu overdag open voor publiek.'

Jongere kunstenaars

'Natuurlijk verzorg ik ook wekelijks de Nieuwsbrief, ga ik over de website, verzorg de interne en externe communicatie, maak bekend wat er op zaal, de sociëteit en ArtSpace te zien valt of te verwachten is en heb contact met kunstenaarsleden die exposeren. Verder wil ik aandacht geven aan de jongere kunstenaars die zo van de academie komen en die voor het eerst in aanraking komen met Arti. Ik ga niet over het artistieke beleid, want dat is een zaak van de commissie, maar wel over alles eromheen. Ik heb er een speciale reden voor dat ik me extra wil inzetten voor deze doelgroep: ik ben zelf lid geweest van de Sproutsgroep 2019/2020. Dat was mijn eerste contact met Arti.'

Master studie

'Ik ben niet opgeleid als marketeer of als communicatiewetenschapper. Na mijn middelbare school in Amerika, waar ik terecht kwam omdat mijn vader als marineofficier uitgezonden werd,

ben ik naar de HKU gegaan. Ik heb wel even getwijfeld, want kun je met zo'n beroep wel je brood verdienen, maar mijn ouders hebben me ervan overtuigd dat ik mijn hart moest volgen. Je ziet immers naderhand pas of je met je studie maatschappelijk aan de bak komt. Aan het eind van mijn opleiding beeldende kunst, suggereerde een van mijn docenten dat ik verder moest kijken naar de master 'artistic research' aan de UvA. Ik vond zelf de academie te praktisch en ik ben meer geïnteresseerd in de achtergrond. Zo kwam ik in Amsterdam terecht, tegenover Arti, aan de Binnengasthuisstraat.'

Verbinding

'Na mijn afstuderen kon ik educatief medewerker worden bij het Waterliniemuseum Fort bij Vechten, in Bunnik. In de vier jaar dat ik daar gewerkt heb, ben ik eerst opgeklommen tot communicatie- en pr-medewerker en vervolgens tot projectleider programma. Die laatste functie hield in dat ik alles rond en voor een expositie regelde. Een van de aardigste dingen in mijn werk was dat ik verbinding kon leggen tussen kunstenaars en de locatie. Daar krijg ik energie van. Naast mijn baan bij het museum had ik mijn eigen werk als beeldend kunstenaar. Ik heb nooit overwogen om me uitsluitend op mijn eigen werk te focussen. Ik hou van zekerheid. Dat er aan het eind van de maand een salaris op mijn rekening gestort wordt, vind ik een geruststellende gedachte.'

Vogelwerkgroep

'Op een gegeven moment zag ik dat Arti twee nieuwe medewerkers zocht. Ik kende Arti, dus ik was meteen nieuwsgierig. De ene baan was die van tentoonstellingscoördinator, de ander die van communicatie- en marketingcoördinator. Ik besloot voor de tweede te gaan, want ik had het idee dat je in die functie meer vrijheid hebt. Zo ben ik teruggekeerd aan het Rokin.

Met mijn eigen werk kan ik in deze functie gewoon doorgaan. Ik werk 32 uur voor Arti, dat betekent dat je nog drie volle dagen per week over houdt. Ik ben zeer gestructureerd. Dus ik kan goed plannen en als ik me voorneem aan het werk te gaan, doe ik dat ook. Al moet ik toegeven dat mijn eigen werk nu op een laag pitje staat. Ik ben lid van een vogelwerkgroep en ben nu veel buiten, veel op pad en maak veel foto's van vogels en schrijf er artikelen over. Maar misschien krijgt dat ook wel een vervolg in mijn artistiek werk. Dat was altijd al gericht op de natuur. Ik maak veel monotypes, maar schilder ook. Ik werk minimalistisch, ik vereenvoudig graag. Het gaat me om het lijnenspel, om de compositie, dus nogal abstract. Of dat met de vogels lukt, wacht ik af.'

'Voorlopig richt ik echter mijn aandacht op Arti. Tot nu toe vind ik het hier leuk, het is een fijne organisatie. Ik kijk ernaar uit de leden te leren kennen.'

Over de aquarellen van Marian Plug

Het Licht is de Liefde

Sipke Huismans

*'Houd vast aan het Grote Beeld en de hele wereld zal tot je komen.
Tot je komen en geen kwaad ondervinden; maar grote veiligheid en vrede kennen.
Muziek en voedsel - hiervoor stoppen passerende reizigers.
Daarom zeggen we over het spreken van de Tao:
Zouteloos is het ! Het heeft geen smaak.
Als je ernaar kijkt, is het niet genoeg om gezien te worden;
Als je ernaar luistert, is het niet genoeg om gehoord te worden;
Maar wanneer je het gebruikt, kan het niet opgebruikt worden.'*

Lao-Tzu

Ze dachten, of liever gezegd, ze namen áán, ze veronderstelden dat het niet erger kon, dat het dieptepunt bereikt was, dat na alle incompetentie, achterlijkheid en het regeren van de leugen, na het tot niets leidende geruzie, het wezenloze gehakketak en het vileine gestook, een nieuw begin gemaakt zou worden. Het fatsoen, de eerlijkheid, de realiteitszin zouden in ere worden hersteld. De kiezer had immers gesproken. Maar zie: de winnaars bleken verraders, die er geen been in zagen, de alleszins gerechtvaardigde roep om een fundamentele herbezinning aan hun politieke laars te lappen.

Jullie hadden het wel gehad met het postmodernisme, de ironie, de vrijblijvendheid. Toen het allemaal nóg griezeliger en grimmiger werd en eigenlijk niets meer geldigheid leek te hebben, feiten gelijkgesteld konden worden met meningen en schelden en dreigen normaal, ontstond bij jullie, nou ja, bij sommigen van jullie de behoefte aan, het verlangen naar het ware, het schone en het goede, de liefde, de wijsheid, het licht, kortom het goddelijke, het in wezen onbenoembare, de door Martinus Nijhoff aangeroepen allereerste geest die over de wateren van aanvang zweeft. Jullie herontdekten het nut en de noodzaak van wijding, rituelen, geloof in, hoop op het heilige.....

Wij texten, gamen, appen. zenden en ontvangen, het transhumanisme manifesteert zich in onze ononderbroken verbondenheid met het wereldweb, het alomtegenwoordige net dat inmiddels een integraal onderdeel van ons lichaam is geworden. De virtuositeit waarmee we onze scherpjes bedienen, de snelheid, de háást waarmee we onze berichten in elkaar

Boom VII, 2018, 28 x 28 cm, foto: George Maas

Tuin 8, 2022, 30 x 38, foto: George Maas

zetten en de intensiteit van het contact zijn fenomenaal. We hebben de rest van de werkelijkheid nauwelijks meer nodig en als zich iets onbekends voordoet, zoeken we het met diezelfde vlugge vingers even op, we genieten zonder te merken dat we niet de koper zijn, maar het product.

Hij is nu ook zij, zij ook hij en dat in meervoudige gradaties en varianten. Het menselijk lichaam als halffabrikaat dat omgebouwd, vervolmaakt, fundamenteel veranderd mag worden. Uitwisselbaarheid van geslachtskenmerken, de noodzaak nieuwe persoonlijke voornaamwoorden te ontwerpen, om een getransformeerd en dan pas een echt leven te gaan leiden.

Je had je voorgenomen de angst voor te blijven, Maar dit is Nederland, Europees kampioen struikelsteentjes, waar het fascisme opnieuw de kop opsteekt, vreemdelingenhaat salonfähig is, waar het toeslagenaf-

fareschandaal onoplosbaar blijkt. Er lijkt niets anders op te zitten dan te proberen je af te sluiten voor de alomtegenwoordige, triomfantelijke opmars van het Kwaad, de oorlog, de oorlogsdreiging, de genocide. Maar het lukt je niet om weg te kijken, je weet je geen raad. Je verlangt naar menselijkheid, je droomt van verlossing en soms vind je die. In de kunst.

Ik sta stil bij een aquarel van Marian Plug.
Er gebeurt een klein wonder.
Klein?

Wat ik zie: waterverf op papier, ingelijst achter glas: materie, op gangbare wijze gepresenteerd. Maar wat ik beleef is van een heel andere orde.

Tinahely V, 2019, 40 x 40 cm, fotograaf Pieter Boersma

Stilte, onversneden opmerkzaamheid, liefde voor het licht. Ik ben welkom. Dat iets landschappelijks de aanleiding is geweest voor het werk is duidelijk, maar de werkwijze, de 'factuur' is allesbehalve realistisch. Het kunstwerk voltooit zich terwijl ik het waarneem, het wordt wakker terwijl (ik zou haast zeggen: doordát) ik er aandacht aan besteed. Het zingt een liedje in mij. Allemaal woorden die het onbenoembare niet vatten. Dat blijkt ook als ik probeer er met haar over te praten. Ze is vóór alles schilder en de waterverven bleven in de gesprekken met haar man, de architectuurhistoricus Joost Meuwissen (1950-2016) onbesproken. Het is fascinerend om te horen hoe ze een plek zoekt, een stukje natuur dat een ander misschien niets zou zeggen en dan aan het werk gaat. Soms begint het te regenen. Ze kijkt uit naar het voorjaar, dan gaat ze in haar achtertuin aan het werk.

Haar eerste verfdoois kreeg ze van haar oma, haar eerste aquarelactiviteit was het inkleuren van een tekening voor haar vader. Ze tekende van kinds af aan en toen ze op de Rijksacademie van Beeldende Kunsten geconfronteerd werd met de opdracht om naar gipsmodellen te tekenen, besloot ze dat dat niets voor haar was en verkaste ze naar de opleiding voor tekenleraren. Vooral aan Mark Kolthoff (1901 -

1993) die daar kunstbeschouwing gaf en met de studenten op excursie ging heeft ze dankbare herinneringen. Ze beschrijft zichzelf als iemand die niet volledig met de dagelijkse werkelijkheid samenvalt, alsof ze er een beetje boven zweeft. Die vaak pas achteraf de gebeurtenissen in hun context ziet. Misschien is het daarom dat ze een volledige documentatie heeft van al haar kunstzinnige activiteiten. Zo klopte op een dag in 1964 haar vader, die in de oorlog in het verzet had gezeten, bij haar aan en zei: 'Straks komt er een belangrijk iemand... Die wil even met je kennis maken...' Die iemand was Otto Frank, die, misschien als tegenprestatie voor door haar vader verleende diensten, haar een tentoonstelling in het Anne Frankhuis aanbood. Ze laat het gastenboek zien. De tekst van de openingstoespraak door Dick Hille-

nius zit erbij, evenals de lijst met werken, waaronder naast litho's en tekeningen, ook een paar aquarellen. Terwijl ze van elk voltooid schilderij een signalement tekent en schrijft, zoals ze vertelt in het gesprek, met Gijsbert van der Wal, afgedrukt in het prachtige boek dat verscheen naar aanleiding van haar tentoonstelling in de Fondation Custodia te Parijs, doet ze dat voor de waterverfwerken niet. We zijn het er over eens dat de lichtkracht, de transparantie van de aquarel onovertroffen is:

'Mijn schilderijen maak ik in de studio, maar de aquarellen maak ik buiten. Ze laten de gewone dingen zien in hun eigen, verrassende eenvoud. Zo'n onnadrukkelijk tafereel buiten vinden is soms zoeken. Het resultaat is voor mij een, zij het haast helemaal transparant, beeldhouwwerk. Ik heb de indruk dat ik mét de kleur met licht werk. Natuurlijk geldt dit voor alles. Je ziet immers die kleur die wordt doorgelaten, door water en pigment. Het geeft een gelukkig gevoel.'

De titel van het bovengenoemde, door de Fondation Custodia uitgegeven boek is 'Achter de voorstelling ontstaat het schilderij'. In een gesprek met Gijsbert van der Wal, begenadigd schrijver over kunst en kunstenaars, geeft ze een gedetailleerde toelichting op

het ontstaan van haar schilderijen. In een andere, in eigen beheer uitgegeven publicatie, getiteld: 'Schilderij en Onderwerp' is een dialoog tussen haar en haar man weergegeven, waarin eveneens het hoe, het waarom en het resultaat van haar werk worden benoemd. Hoe fascinerend en inzicht verschaffend deze samenspraken ook zijn, wat er gebeurt bij het aanschouwen en beleven van dit oeuvre, zowel op doek als op papier, onttrekt zich toch wezenlijk aan al die uitleg. De kunstenaar voegt iets aan de schepping toe, bezielt materie met geest en verlost de beschouwer even van zichzelf, ja: geeft haar of hem, als het goed is, een gelukkig gevoel. Daar is eigenlijk geen uitleg bij nodig.

Vandaar dat deze bewonderaar de beide interviews gerantsoeneerd in kleine porties tot zich nam, om dan, toch dankbaar stil te blijven staan bij een gespreksflard als deze:

'Ik blijf het interessant vinden dat je nadrukkelijk niet naar de natuur werkt, maar via je verbeelding wel steeds bij iets natuurlijks uitkomt. Dat je de natuur wel weergeeft.'

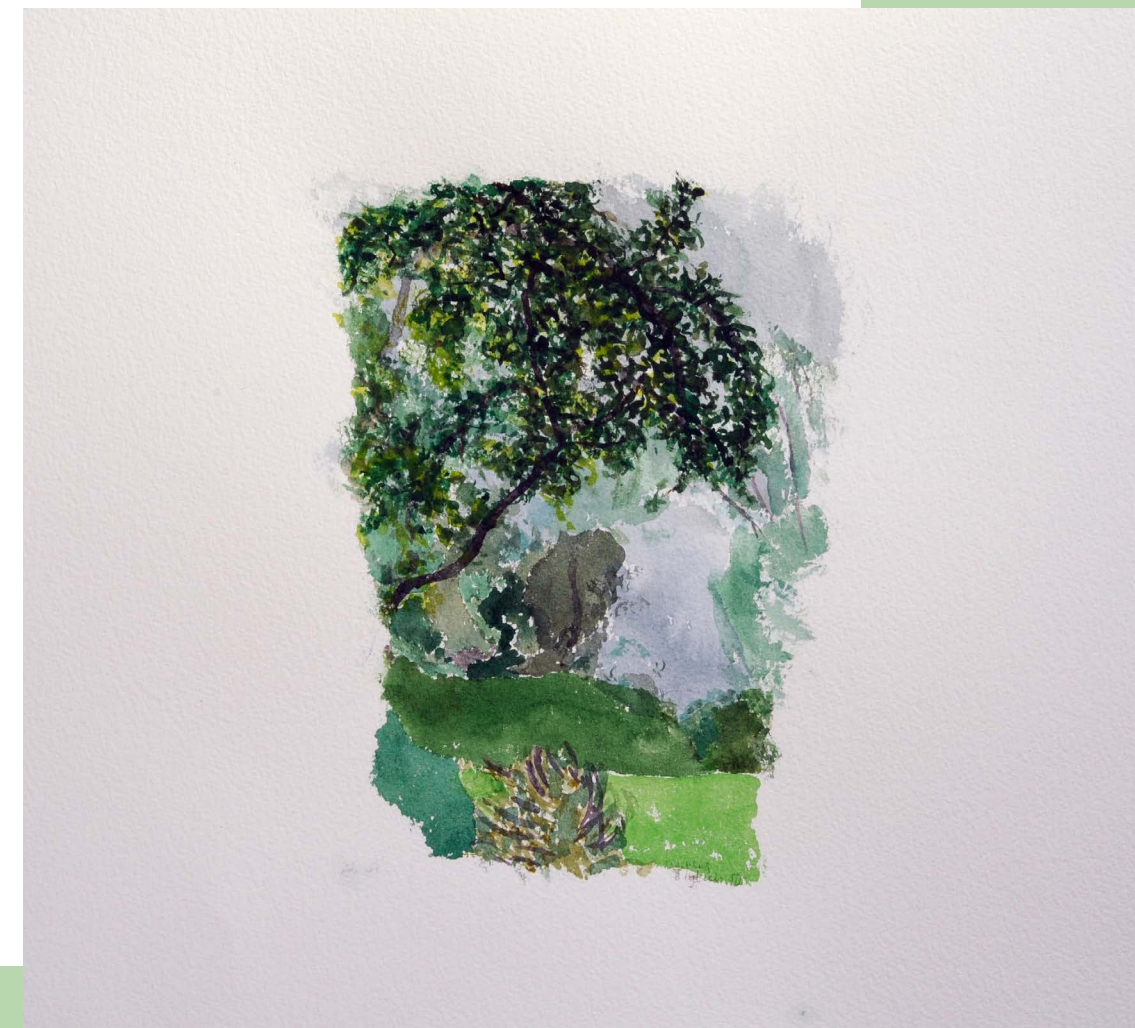
'Nee, ik geef niet weer! Nee, nee, nee. Ik gebruik de natuur om tot een schilderij te komen. Een schilderij heeft zo veel lagen en bijgedachten en abstracties... Wat jij herkent als natuur, dat is voor mij bijzaak. Ik ben geen natuurschilder. Dat moge duidelijk zijn, onderhand. Mijn werk is cerebraal. Ik denk over iedere tak na. Waar hij moet, hoe lang hij moet, hoe krom... Alleen moet een ander dat, als het af is, niet aan het schilderij kunnen zien. Het moet er vanzelfsprekend uitzien. Vanzelfsprekend. Maar ik heb alles wel cerebraal, met mijn hoofd erbij gemaakt.'

'Als je alles in je hoofd uitdenkt, dan kun je op den duur tegen de beperkingen van dat hoofd aanlopen. Hoe probeer je daaraan te ontsnappen / Hoe rek je die beperkingen op?'

'Wat een somber idee ! Als je werkt denk je toch niet aan je eigen beperkingen? Kijk, als ik ineens een vijf meter groot schilderij moest maken, dan zou ik zeggen: ho, dat kan ik niet. Maar je hersenen zijn zo rijk, die vinden hun weg wel.'

Ik kan dat beamen. Maar of het nou mijn hersenen zijn die maken dat ik, min of meer sprakeloos en zonder dat ik het uit kan leggen, geniet van die aquarel waag ik te betwijfelen. Het is een soort betovering. De goden hebben ons de kunst geschonken om het leven leefbaar te maken. Dat is wat Albert van der Weide bedoelt met Alle Macht Aan De Kunst en Joseph Beuys met Jeder Mensch Ein Künstler. In deze tijd van duisternis en stilstand is dat nog een vrome wens, een inzicht dat wel beleden en gepropageerd wordt, maar niet gepraktiseerd, op individuele uitzonderingen na. Speldenprikken in een roofookcapitalistisch wereldbeeld.

Het wordt tijd dat een grootstedelijk museum een overzicht toont van het ontzagwekkende, door en door menselijke oeuvre van Marian Plug, waarin wat mij betreft de werken in waterverf een zangerige en soms zelfs dansante inleiding vormen.

Tuin 3, 2019, 40 x 35, fotograaf Pieter Boersma

Ulli d'Oliveira: met een been in het recht, en het andere in de literatuur

Monse Weijers

Foto's: George Maas

Artileden die op dinsdagavond de sociëteit bezoeken zullen hem wel eens met een keu in de aanslag bij het biljart hebben zien staan: Hans Ulrich Jessurun d'Oliveira (in de wandeling: Ulli d'Oliveira). Misschien weten ze dat hij professor in de rechtswetenschap is geweest aan de universiteiten van Groningen en Amsterdam en aan het Europees Universitair Instituut te Florence. En heel misschien weten ze dat hij ook een rol heeft gespeeld (en nog speelt) in de Nederlandse literatuur. Hij was redacteur van drie tijdschriften: *Propria Cures*, *Tirade* en *Merlyn*, en publiceerde drie literaire boeken: 'Scheppen, riep hij, gaat van au' (1965); 'Vondsten en bevindingen, essays over Nederlandse poëzie' (1967), en 'Speuren in Lucebert, een lezersvisie op diens gedichten' (2025). Ook was hij van 1996 tot 2003 voorzitter van het Fonds voor de Letteren.

Articula sprak hem over die rol in de literatuur in zijn woning op het Zeeburgereiland met schitterend uitzicht over het buiten-IJ.

'Scheppen, gaat van...' was misschien het eerste boek in zijn soort, een interviewboek met schrijvers en dichters?

'Nee, mijn grootvader E. d'Oliveira jr. publiceerde in 1909 al een interviewboek over de tachtigers: 'De mannen van tachtig aan het woord'. Hij was ook een professioneel stenograaf en kon daardoor die gesprekken woordelijk weergeven.

'Heeft Hermans nog gereageerd op de inleiding bij het interview, waarin je zijn kop typeert als 'een totempaal op Paaseiland: intrigerend, maar ook afstotend van ondoorgrondelijkheid'.

'Nee, daar heeft hij niets over gezegd. Later ben ik zelf een keer op Paaseiland geweest en heb daar in 2019 een stukje in *Propria Cures* over geschreven waarin ik zei dat al die koppen me aan Hermans deden denken; maar toen was hij al dood. Voor het tweede nummer van *Merlyn* stuurde hij een stuk in over Ter Braak: 'Eindelijk alles over Menno' (onder de titel 'Denken tussen aanhalingstekens' opgenomen in *Mandarijnen op zwavelzuur*). Dat hebben we gepubliceerd met een polemisch commentaar van Jaap Oversteegen; daarna wilde hij niets meer met *Merlyn* te maken hebben. Ik kwam hem weer af en toe tegen toen ik, van

1971 tot '75, professor in Groningen was, ben toen ook een paar keer bij hem thuis geweest.

Simon Vestdijk is wel de grote afwezige in 'Scheppen gaat van...'

Die wilde ik ook graag interviewen, maar hij was al dood voor ik daar de kans toe kreeg (dit klopt niet helemaal is Articula gebleken: het boek verscheen in 1965 en Vestdijk stierf in 1971).

Gerrit Achterberg was nogal huiverig om zich te laten interviewen. Was hij misschien bang dat je over de moord op zijn hospita zou beginnen?

'Dat weet ik niet, ik wilde het alleen over zijn gedichten hebben. Ik was er op de bonnefooi heen gegaan, naar Leusden. Hij wilde eerst mijn andere interviews lezen; toen ben ik in twee uur op en neer gereden om die te halen. Daarna stemde hij toe, zijn vrouw nodigde me zelfs uit voor het avondmaal. Maar toen ik hem het interview later liet lezen, gooide hij het in de kachel. Ik had een kopie bewaard en heb die na zijn dood gepubliceerd.

Bij Tirade ben je vertrokken na een conflict?

Ja, Max Nord was als redacteur van *Het Parool* een soort kunstpaus in die tijd; verschillende redacteurs van *Tirade*, onder andere Adriaan Morriën, waren als medewerker van die krant zijn ondergeschikten. En Nord had voor *Tirade* een stuk geschreven over Pirandello, waar ik het absoluut niet mee eens was. Uitspraken van figuren uit zijn toneelstukken werden in de mond gelegd van Pirandello. Ik schreef een tegenstuk en trok me terug uit de redactie. In die tijd woonde ik met mijn toenmalige vrouw, Ties Prakken, in twee kamertjes boven uitgeverij Van Oorschot. Maar Geert zegde me de vriendschap op en tegelijk de huur. We konden gelukkig tijdelijk inwonen bij mijn schoonouders.

Daarna heb je Merlyn opgericht?

Ja, we waren eerst met zijn tweeën, Oversteegen en ik, en hebben Kees Fens erbij gehaald. Die lag toen in het ziekenhuis; hij had een kind gekregen met een besmettelijke ziekte, de pokken meen ik, dat is gestorven. Maar hij was zelf ook besmet, en lag helemaal ingezwachteld in dat ziekenhuis. Hij had astma en woonde in Zandvoort vanwege de zeelucht; ook had hij een erg slechte huid, wat hij later wel compenseerde door dure maatpakken te dragen. Laatst heb ik in de Rode Hoed de laatste van de tien Kees-Fenslezingen bijgewoond, die was van zijn zoon Stijn.

Merlyn was een tijdschrift met een programma?

Ja, wij proclameerden de autonomie van het literaire werk. In die tijd, en tegenwoordig is het weer helemaal terug, werd er van alles bijgehaald - psychologie, sociologie, en natuurlijk de biografie - om te achterhalen wat de bedoeling van de auteur was. Volgens ons moest je de literatuur zien als literatuur; wat de schrijver bedoeld heeft moet blijken uit de tekst, en nergens anders uit. De ergocentrische benadering noemden we het ook wel. *Merlyn* bestond van 1962 tot 1966, daarna gingen we weer iets anders doen.

Wat trekt je aan in Lucebert?

Het is klankrijk, suggestief, prikkelt allerlei zintuigen, doet zich in zijn poëzie voor als profeet, koning en keizer, maar is tegelijk de hofnar, de spotter, de onderliggende figuur. Hij activeert mijn behoefte om te begrijpen wat er staat. Ik wil hem graag duiden, maar wel op een controleerbare manier.

Was het niet beter geweest als mevrouw Koppijn of Wim Hazeu de brieven van Lucebert met fascistische passages verbrand hadden?

Nee, dan had je een biografie gekregen die niet compleet was. De Gemeente Bergen heeft het literatuurmuseum opdracht gegeven de zaak te onderzoeken. In hun rapport wordt de zaak van alle kanten belicht en de conclusie is dat de fascistische passages in zijn brieven aan Tiny Koppijn haaks staan op zijn gedichten en er dus geen reden is om die te verketteren. Mijn artikel over de vraag of Lucebert vrijwillig naar Duitsland ging is in dat rapport opgenomen.

Volgens jou ging hij niet vrijwillig?

Nee, Hazeu vindt van wel in zijn biografie. Maar als je je niet meldde voor de Arbeitseinsatz kon je opgepakt worden bij een razzia, en dan werd je naar een strafkamp gestuurd. Het alternatief was onderduiken, maar daar had je geld en connecties voor nodig, en die had Lucebert niet.

Heb je nog literaire plannen?

Ik wil graag iets schrijven over Robert Anker, een interessante schrijver, die ten onrechte in het vergeetboek raakt.

Je geldt als een alleskunner, was ook goed met sport, hebt 6m50 ver gesprongen en 1m70 hoog.

Ik heb nog verspringtraining gehad van Henk Visser, die toen Europees recordhouder was met 7m98. Na mijn atletiektijd ben ik gaan volleyballen en heb jaren in de eredivisie gespeeld. In dienst werd ik benoemd tot soldaat-volleybalinstructeur. De officieren moesten mij tijdens de volleybaltraining gehoorzamen, anders konden ze naar Veenhuizen. Daar namen ze later soms wraak voor. Van ons biljartgroepje op dinsdagavond ben ik niet de beste, maar ook niet de slechtste. Ik ben materiaalcommissaris die ook regelmatig het groene laken aflapt.

Eva van Ooijen presenteert Loes

Hans Kuiper

Eva van Ooijen exposeert vanaf 30 maart in de Art Space. Ik spreek haar in de sociëteit.

Foto: Eva van Ooijen

Genderrollen

Ze is gefascineerd door machtsposities, genderrollen en door wie er in de kunstgeschiedenis zichtbaar wordt gemaakt, en wie niet. Eén van haar projecten gaat over 'Loes', de vrouw van de frauderende wetenschapper 'Dr. A.'.

Van Ooijen ontdekte Loes tijdens het schrijven van haar MA-scriptie over Dr. A., en ontdekte dat zij mogelijk betrokken was bij het vervaardigen van zijn vervalsingen. Tijdens haar onderzoek stuitte zij op sporen van Loes als kunstenaar. 'Loes is geen sluitend biografisch portret, maar een speculatieve reconstructie. Ik gebruik fictie als methode: door hiaten te vullen met verbeelding onderzoek ik hoe canonvorming werkt en wie daarin wordt uitgesloten'.

'Je ziet nog steeds dezelfde patronen,' zegt Van Ooijen. 'Vrouwen vragen niet alleen minder subsidies aan dan mannen, maar ook voor lagere bedragen. En er wordt soms nog steeds gelachen

om vrouwelijke kunstenaars met opmerkingen als: 'Die wordt vast door haar man gefinancierd'. Het is een bron van inspiratie voor mij, we willen heel veel weten van mannelijke kunstenaars over hun werk. Van Loes, geboren in 1923, is heel weinig overgeleverd, er zijn wat maquettes en een paar biografische gegevens. Vrouwen veranderen ook nog eens vaak van naam en probeer dan maar eens wat biografische gegevens te vinden'.

Verhalen vertellen

'Het gaat natuurlijk om mijn eigen kunstenaarschap vinden, ik vlieg dat op verschillende manieren aan (...) mijn werk gaat eigenlijk over verhalen vertellen (...) er zijn nog steeds structurele ongelijkheden. Via Loes probeer ik mijn eigen positie als kunstenaar te vinden. Ik benader haar werk en verhaal vanuit verschillende hoeken op zoek naar een manier om haar te vangen. Maar het blijft altijd een vertaling, een interpretatie. Hoe en welke verhalen wij vertellen inspireert mij. Ik bevaag terugkerende patronen vaak vanuit een feministisch perspectief.'

'Ik heb een werk over 'power posing' gemaakt. Het idee was dat dat je door het aannemen van uitgespreide, open lichaamshoudingen meer testosteron zou aanmaken om zo meer zelfvertrouwen te krijgen. Het concept werd wereldberoemd door de TED Talk van sociale psycholoog Amy Cuddy. Het is wetenschappelijk

Foto: Eva van Ooijen

al ondergraven,' zegt Van Ooijen. 'Maar het idee dat testosteron gelijk wordt gesteld aan macht zegt iets over de druk op vrouwen om hun lichaam te moeten manipuleren om toegang te krijgen tot ruimtes die vanzelfsprekend zijn voor mannen. Dat heeft mij geïnspireerd tot een serie werken, niet als geloof in de methode, maar als kritische reflectie.'

'We kijken steeds opnieuw naar de geschiedenis (..) het gaat om de verandering in de blik van de beschouwer. Als ik een werk later weer zie is het toch anders, de context heeft er alles mee te maken (...) ik heb al de werken van Loes nagemaakt, die fotografeer ik dan ook, bijvoorbeeld een keramiek werk van haar (...) ik heb maquettes van haar gevonden. Die werken worden net als het verhaal altijd een vertaling, een interpretatie van het origineel. En de foto is opnieuw een vertaling. Wanneer wordt het kunst?'

'Een voorbeeld is Vivian Maier, die veel met Loes gemeen heeft. John Maloof ontdekte haar werk. Van wie is het werk dan, van hem of van haar. En uiteindelijk is het dan weer een man die het podium krijgt.'

Artist in residence

In Arti verplaatst Eva haar atelier naar de tentoonstellingsruimte en werkt zij gedurende de tentoonstelling als artist in residence. 'Alles wat ik over Loes heb verzameld neem ik mee de ruimte in. Ik probeer een logica te vinden in het werk en het archiefmateriaal. Misschien ontstaat die in gesprek met bezoekers. Hoe (re) construeren zij haar verhaal?'

Eva stelt zich de vraag waarom kunstenaars doorgaan met maken zonder dat ze een publiek hebben. Maar kunstenaars hebben toch eigenlijk een makers-'drive'? Eva: 'Mij maakt dat wel uit, ik heb denk ik wel een publiek nodig, ik weet niet of mijn werk zonder publiek interessant is, het wordt volgens mij relevant als je het laat zien. Is het een kunstwerk als je kunstwerk alleen nog in je atelier is?'

Ik denk juist dat het atelier een belangrijkere plek is dan de tentoonstellingsruimte, zeg ik op Eva's vraag hierover aan mij. Het hele creatieve proces vindt vaak daar en in het hoofd plaats. Het aan het werk zijn is een performatieve actie, terwijl bezoekers van tentoonstellingen vaak alleen het eindproduct zien.

We spraken hierboven over charlatanerie en fraudeurs in kunst en wetenschap, een ander thema dat Eva van Ooijen fascineert. Ze verwijst naar de wetenschapper die net deed of hij persoonlijk onderzoek had gedaan in het Amazonegebied. 'Eva ontdekte dat hij voornamelijk foto's had gebruikt van werken uit musea in Noord Amerika. Was hij daar wel geweest? Of had hij foto's gemaakt van foto's uit archeologische boeken?' Fotografie kan dus ook worden misbruikt.

Portret Eva van Ooijen de sociëteit binnenkijkend, Foto: George Maas

Fotografie

Eva denkt dat werk moet worden waargenomen om maatschappelijk relevant te zijn.

Fotografie speelt ook daar als intermedium een rol in.

'Ik vind fotografie een interessant medium, zeker in deze tijd (...) wat kun je doen met fotografie, met foto's bij een tekst (...) maar nu vertrouwen we, door A.I. ook fotografie niet meer. Waar fotografie vroeger vaak werd gezien als bewijsmateriaal. Niet helemaal terecht. Zie bijvoorbeeld het verhaal van de wetenschapper die fotografie als bewijs gebruikte maar ons misleidde. Maar nu slaan we de andere kant op, door A.I. vertrouwen we fotografie zo meteen helemaal niet meer ben ik bang.'

De verwachting door sommige A.I.-specialisten is dat we over een aantal jaar, door A.I., het nieuws niet meer geloven, fotos en filmbeelden niet meer vertrouwen of alleen als fictie gaan zien.

Het hoofdmedium van Eva is fotografie, ze doceert ook aan een foto-academie, maar eigenlijk zou ik haar als multimedia-kunstenaar omschrijven die foto's als uitgangspunt gebruikt om installaties te maken. Ze gebruikt vaak schijnbaar eenvoudige methodes, zoals de warmtecamera voor de serie: 'Burning to Begin', waarmee ze zichzelf langzaam liet verdwijnen door haar lichaamstemperatuur het zichtbare bereik van de camera te laten overstijgen. Ook verkent ze het gebruik van A.I.

'Wat doet fotografie nu écht? Ik zie op Instagram nu filmpjes waarbij ik denk 'Is dit echt?' Toch zou ze een 15-jarige nu adviseren een media-opleiding te doen. 'Het is juist nu heel actueel'.

Eva van Ooijen 'It's a Bird. No, it's a Swan. An attempt to capture Loes'. Art Space, Arti et Amicitiae, 30 maart - 10 april. 6 april a.s. 'opening'

De man die Arti bedacht

Roelof van Gelder

Taurel

Bij toeval stuitte ik op het verschijnsel ‘honoraire leden van Arti’ en op het feit dat die niet meer benoemd worden. Intrigerender is dat in 1840 het allereerste honoraire lid de beroemde Franse schilder Ingres was. Hoezo Ingres, de neo-classicist, onder andere bekend van het majestueuze portret van keizer Napoleon op zijn troon en van zijn weelderige vrouwenfiguren? Was Ingres op bezoek geweest? Had Arti een schilderij van hem verworven? Niets van dat alles. Jean Auguste Dominique Ingres (1780-1867) heeft zelfs nooit een voet op Nederlandse bodem gezet.

Het spoor leidde naar een andere Franse kunstenaar die wel doorslaggevend voor Arti is geweest: André Benoît Taurel. Daar ligt de sleutel; hij verbond Arti met Ingres. Hij heette oorspronkelijk Barreau, maar voegde zijn moeders naam Taurel toe en werd onder die naam bekend. Deze man kan men gerust de bedenker van Arti noemen.

Taurel, in 1794 in Parijs geboren en van eenvoudige komaf, werd daar opgeleid tot graficus aan de Ecole des Beaux-Arts.

Rome

In 1818 ontving hij de Prix de Rome waardoor hij vijf jaar in Rome kon werken en studeren. Hij trouwde daar de stiefdochter van de directeur van de Académie de France in Rome, Charles Thévenin.

Al snel raakte Taurel bevriend met de veertien jaar oudere Ingres die sedert 1806 in Rome woonde en de kost verdiende met het portretteren van kunstenaarsvrienden en van Engelse toeristen. Die vriendschap was zo hecht dat Ingres ter gelegenheid van Taurels huwelijk in 1819 een portret van hem tekende. Hij droeg het op aan diens echtgenote. Het werd later uitgegeven als prent. We zien een slanke jongeling van 25 jaar oud met een Schubertbril-letje. Rechts op de achtergrond is de Villa Medici weergegeven, links is het silhouet van Rome zichtbaar.

Ingres werd peetvader van twee van de kinderen van het echtpaar Taurel. Hij tekende ook een portret van hun dochtertje. Iets later schilderde Charles Thévenin een portret van Taurel zelf en omgekeerd maakte Taurel een etsportret van Thévenin.

Nicolas Maurin portret van Ingres, litho, 48 x 31 cm, Rijksprentenkabinet.

Een goed idee

Na zijn terugkeer uit Rome verbleef het gezin Taurel nog vijf jaar in Parijs. In die tijd woonde de eveneens teruggekeerde Ingres bij de Taurels. In 1828 kreeg Taurel een aanstelling als docent in de graveer- en etskunst aan de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam. Dat gebeurde op instigatie van koning Willem I die hiermee de Nederlandse prentkunst in het jonge Koninkrijk der Nederlanden wilde stimuleren. Taurel volgde de een jaar eerder overleden J.E. Marcus op.

Maar wat had dat nu met Arti te maken?

Dat zat zo. De details kunnen we lezen in een door de zoon van

Jan Willem Pieneman, de eerste voorzitter van Arti geportretteerd door zijn zoon Nicolaas (1860), olieverf op doek, 140 x 104 cm

Taurel, Charles Eduard, geschreven boekje over de oprichting van Arti. De Stichting der Maatschappij Arti et Amicitiae (1864).

In 1838 was door particulieren Artis Natura Magistra opgericht. Tijdens het feestmaal op 9 september van het jaar daarop in de dierentuin ter ere van de opening van het Artis-museum vol opgezette dieren gebeurde het. Taurel zat naast de architect Martinus Tetar van Elven, eveneens docent aan de Akademie. Tijdens hun gesprek opperde Taurel, die al een grote naam begon te krijgen, het idee of het niet eens tijd voor Amsterdam werd om een kunstenaarsvereniging op te richten, zoals die al in Parijs bestond. Die middag werd in Artis de ook aanwezige Jan Adam Kruseman aangesproken, eveneens docent aan de Akademie. Die vond het een prima idee, waarop Taurel de woorden sprak ‘Eh! bien, prenons la plume’.

Rondborstigheid

Taurel liet er geen gras over groeien. Al op 16 september zond hij een invitatie aan zijn vier collega’s, te weten Jan Adam Kruseman, Paul Tetar van Elven, Jan Willem Pieneman (directeur van de Koninklijke Akademie), en aan de beeldhouwer Louis Royer. Doel was een bezinning over een op te richten vereniging of maatschappij ‘voor alle opregte kunstenaars’. Hij begon de uitnodiging met de woorden ‘Er moet een begin aan alles wezen!’ En hij vervolgde dat bij gebrek aan een president, een gebouw, geld, een reglement, ja, omdat er in het geheel nog niets was, de bijkomst plaats zou vinden ten huize van hemzelf. Dat stond aan de Nieuwe Prinsengracht. Hij had alvast een welgemeende bijbehorende spreuk bedacht, namelijk ‘Rondborstigheid, Gelijkheid en Vrolijkheid’.

De genodigden zouden daar verwelkomd worden ‘met inkt, papier, pennen, eene kopje thee, eenen glasje wijn en eene sigaar’. De heren werd verzocht te denken over een naam voor de nieuw op te richten vereniging, die ook wel aangeduid werd als sociëteit of maatschappij. Een van die uitnodigingen bevindt zich nog in het Arti-archief.

Arti et Amicitiae

Het werd een vruchtbare samenkomst en de heren kwamen nu wekelijks bijeen. Men besprak de nodige praktische voorbereidingen voor de oprichting van de vereniging die verbroedering en het bevorderen van de beeldende kunsten tot doel moest hebben. Er volgden meer vergaderingen, ongetwijfeld ook met wijn en sigaren waarbij het motto werd veranderd in ‘Gelijkheid, Openhartigheid en Vrolijkheid’.

Aan het eind van 1839 vond de oprichtingsvergadering plaats in café De Karseboom in de Kalverstraat. De voorbereidende docenten hadden daartoe vijftien kunstenaars uitgenodigd, die ook allen kwamen. Tot bestuursleden werden Tetar van Elven, Kruseman, Royer en Jan Willem Pieneman benoemd. De laatste werd de eerste voorzitter. Taurel zelf werd geen bestuurslid, maar zou wel in verschillende commissies plaatsnemen. De naam van de kersverse vereniging werd die avond vastgesteld op Arti et Amicitiae.

(wordt vervolgd)

Joost Koopmans, nieuwe man voor gebouwenbeheer

Camiel Hamans

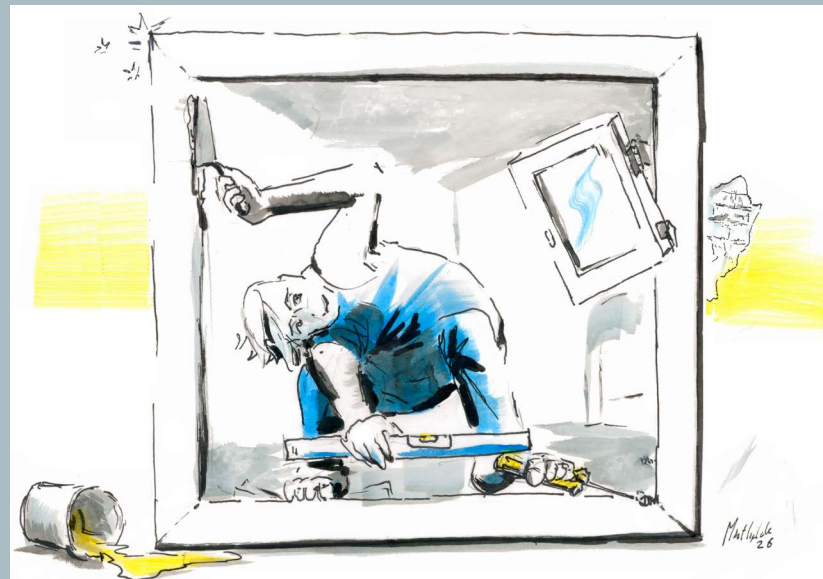
‘Drie maanden ben ik nu als gebouwenbeheerder bij Arti in Dienst en ik heb het nog steeds bijzonder naar mijn zin,’ begint Joost Koopmans het gesprek, nog voordat er een vraag gesteld kan worden. ‘Ik voel me hier als een vis in het water.’

Allround

‘Ik kende Arti niet voordat ik tegen de vacature aanliep. Ik werkte bij de Dakdokters, een bedrijf dat echte tuinen ontwerpt en aanlegt op daken. Ik ben daar als timmerman begonnen, nadat ik een meubelmakersopleiding had gevolgd. Bij de Dakdokters heb ik in de praktijk nogal wat geleerd van het loodgieters- en elektriciensvak. Ik ben daardoor behoorlijk allround. Toen ik een jaar of tien bij het bedrijf zat, werd het overgenomen door een hoveniersfirma, waardoor de nadruk voor mij teveel op de plantenkant kwam te liggen. Dus begon ik om me heen te kijken. Na een tijdje vergeefs zoeken, heb ik eens op een rijtje gezet wat van belang zou zijn in een nieuwe baan. Op de eerste plaats kwam dat ik graag met oude gebouwen en ouwe spullen wil werken. Vervolgens dat het technisch moest zijn en het liefst met leuke, creatieve mensen. Tenslotte ook graag buiten.’

Verborgen kast

‘Toen ik de vacature bij Arti zag, klopte vrijwel alles. Buiten nog het minst, maar omdat het niet alleen over Rokin 112 gaat, het pand van de sociëteit en de tentoonstellingszalen, maar ook over de andere panden die Arti in bezit heeft, Rokin 114, Spui 1 en 3 en Kalverstraat 141, 143 en 145, kan ik niet de hele dag binnen zitten. Bij een van mijn eerste rondgangen hoorde ik dat er al een half jaar een lekkage was in een van de winkels in de Kalverstraat. Niemand kon vinden waar het water vandaan kwam, totdat ik bij mijn ronddolen een keer in het appartement kwam dat erboven ligt en waar je alleen via een gangetje aan het Spui in kunt. In dat appartement stond een wat verborgen kast waarvan niemand wist wat erin zat. De inhoud bleek een oude cv-ketel voor de winkel beneden en die lekte.’

Tekening: Mathilde MuPé

Foto: George Maas

Logboek

‘Mijn functie zie ik als verbindend tussen de verschillende onderdelen van Arti. Elke dag loop ik even binnen op kantoor, in de keuken en in de zalen en sta even stil bij de bar. Even gedag zeggen, maar ook vragen of er iets moet gebeuren. Dan een snel praatje met Oscar Klok, de man van de technische dienst, die de zalen onder zijn beheer heeft. Maar ook bij de huurders loop ik regelmatig langs. Ik heb volledige vrijheid en dat voelde in het begin wat onwennig. Daarom hou ik dagelijks een logboek bij, zodat ik niet alleen weet wat ik gedaan heb, maar ook anderen kunnen zien hoe de stand van zaken is.’

Onderhoudsplan

‘Van veel zaken in Arti weten we niet precies meer hoe het zit. Naast de houten beelden net voor de bar staan bijvoorbeeld kolommen, oude ventilatiekas-

ten, die al jaren defect zijn. Als je erop tikt, lijkt het dat die hol zijn. Misschien kunnen we er bruikbare kastruimte in maken voor de bar. Het verhaal gaat dat er ook nog ergens een kelder moet zijn. Ik wil daar wel eens naar zoeken. Naast mijn praktische werk, dat ongeveer de helft van mijn vier daagse werkweek beslaat, heb ik ook administratieve taken: het logboek, zoals ik zal zei, maar ook offertes voor bijvoorbeeld onderhoudscontracten aanvragen en beoordelen en het mede-opstellen van een MeerJarig OnderhoudsPlan. Dat doe ik samen met penningmeester John Graham en Arthur Gladeij, een onroerend-goedman die lid is van Arti.’

Balans

‘Ik heb wel zin om grotere klussen aan te pakken, maar we moeten eerst een goed plan maken en daarbij verstandig begroten. En het gaat er niet zozeer om wat ik

leuk vind om aan te pakken, we moeten een balans vinden tussen wat de vereniging wil en waar ik graag snel mee aan de gang ga. De hoogste prioriteit heeft, denk ik, het glazen tentoonstellingsdak en de zinken goten eromheen. Ook de boeidelen aan de Kalverstraat hebben aandacht nodig. Met de vloer van de sociëteit kan ook niet al te lang meer gewacht worden. De vloer hoeft er gelukkig niet helemaal uit. Dat scheelt. Op korte termijn zou ik graag de verrotte kastjes onder bar vernieuwen. Dat werkt voor de collega's prettiger.’

‘Ik ben iemand van een hands-on mentaliteit. Aanpakken en onderweg zien we wel hoe het verder moet. Dat veel liever dan eerst lang nadenken en overleggen hoe de klus het best aangepakt kan worden en tenslotte niets doen.’

Heero Meindersman

A1 meer dan 50 jaar Arti lid

Heero Meindersma

Redactie: Erik Luermans

De aanleiding om in 1970 lid te worden van Arti was nogal banaal. Eens in week speelden wij, studenten aan de Academie van Bouwkunst, een uurtje biljart in de 'Oude Postbar', een verstild café in de Gravenstraat gerund door drie oudere dames. Enkele vaste gasten, soms dook er een toerist op met hoge nood, een heerlijk café, ideaal voor ongestoorde rondjes biljart en een biertje.

Helaas, de 'Oude Postbar' sloot zijn deuren en collega Sjierk Andela en ik moesten op zoek naar een nieuwe plek, en zo kwamen we uit bij Arti. In die jaren bleek Arti een even aangename omgeving als onze vorige 'hang out'. Een oase van rust in een stad waar, buiten de deur, destijds protest en verzet tegen de toenmalige autoriteiten vaak leidde tot heftige schermutselingen.

Tussen onze bouwklussen en het afstuderen namen we zeker de tijd voor ontspanning. Door introductie van collega en studiegenoot Peter Geusebroek werden we Arti lid, dat ging gemakkelijk. Het was in die tijd erg rustig in de sociëteit. De toenmalige avantgarde kunstenaars in Amsterdam waren lid van De Kring op het Leidseplein. Er werd wel gefluisterd dat de oorlog daarmee te maken had maar dat was geen onderwerp van gesprek.

Wij vonden de sfeer alleen maar aangenaam, het voelde als een warme huiskamer. Zo hing er die prachtige winterse Breitner en een groot zomers doek met drie fraai geklede dames in rieten stoelen, van zijn frivolere leerling Kees Maks. En dan was er nog een imponerend herentoilet van tenminste 7m² met een halfronde deur. Dat alles gaf ons, studenten, een gevoel van ontspanning en grote luxe.

Meindersma, onlangs op het dak van het gerestaureerde hoofdkantoor van de Nederlandse Bank, waar hij in zijn jonge jaren werkzaam was.

Meneer Jaller

Rechts van de schouw stond destijds een oude leren clubfauteuil, met een klein tafeltje, voor de borrel en de krant. Dat was de privé plek van meneer Jaller. Jaller was een markante oudere heer met een klein wit sikje, in pak met vest, gelardeerd met een gouden horlogeketting. 's Avonds zat hij in zijn zetel met daarachter een zuiltje met daarop zijn eigen kop in brons gegoten door beeldhouwer Pieter d'Hont. Een toonbeeld van orde en waardigheid.

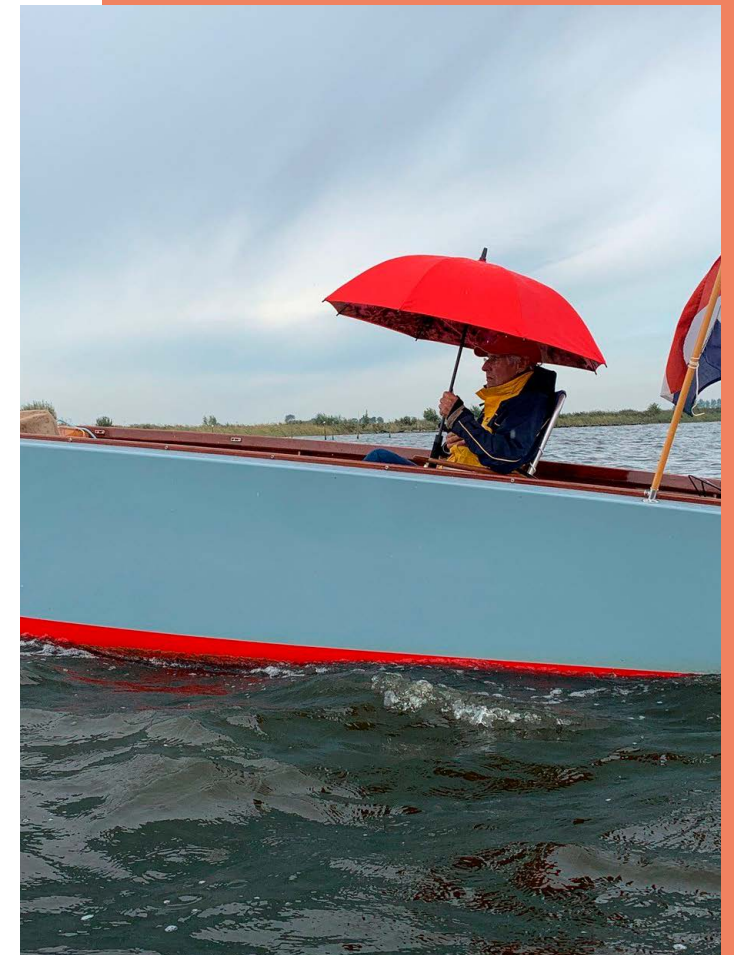
Tot op een dag mijn vrouw en ik binnenkwamen voor de dagschotel, vergezeld door Ard Schenk en zijn vriendin. Meneer Jaller veerde op uit zijn stoel en begroette Ard uitbundig en prees hem enthousiast de hemel in als Olympisch kampioen. Het was de enige keer dat ik meneer Jaller uit de plooi heb zien komen.

Welingelichte kringen

Toen in 1974 het VPRO-radioprogramma 'Welingelichte kringen' vanuit Arti werd uitgezonden, waarin Henk Hofland, Joop van Tijn, Piet Grijs (Hugo Brandt Cortius) en andere linkse journalistieke coryfeeën op vrijdagmiddag ongefilterd de actualiteit van de dag doornamen, wist progressief Amsterdam Arti weer te vinden. Maar ons biljarten bleef. De sfeer bleef geweldig, mede door Ria Stork als gastvrouw. We hebben er vaak gegeten en gedronken. En natuurlijk bezochten we de tentoonstellingen en feesten.

Vanaf de jaren tachtig werd het bezoek aan Arti steeds minder. Bestuurlijk werk en andere besognes kregen prioriteit. Wel ben ik altijd blijven ontwerpen aan huizen, lampen en bootjes. (Zie foto). Nu, ruim vijftig jaar later ben ik, net als mijn oude biljartmaat, nog steeds lid. Hoewel we beiden nog maar zelden in Arti komen, blijkt alleen al de gedachte dat je welkom bent in een van de aangenaamste huiskamers van Amsterdam, waar zoveel mooie herinneringen liggen, het lidmaatschap meer dan waard.

Februari 2026

Heero in eigen ontworpen boot. Foto: Thomas Delen

Het door hemzelf verbouwde vakantiehuis in Friesland, de zelfontworpen boot ligt voor anker

IMAGINAIREN : NEEL KORTEWEG

Willem van Beek

Imaginaire portretten

Wie het boek/kunstwerk 'Imaginair' (een leporello) opent kan niet anders dan onder de indruk zijn. Als een harmonica ontvouwt zich – letterlijk – een lange reeks van portretten, in pastel, inkt en potlood op een formaat van 22 x 30 cm. Hoeveel mensen hebben daar wel niet voor haar geposeerd? Wel, nul om precies te zijn. Deze 52 portretten komen allemaal voort uit de fantasie van de maakster, kunstenaar Neel Korteweg. Ze ontstonden uit willekeurige vlekken in haar schetsboek, waarin zij trekken van een gezicht zag. Zonder vooropgezet plan vormden zich zo portretten: 'gewoon een kwestie van het onbevange volgen van wat zich voor-

mensen denken dat AI alles kan, zelfs in de kunst, is voor Neel Korteweg het persoonlijke, creatieve aspect belangrijk. Niet iets genereren/combineren uit bestaande werken, maar zelf iets creëren uit je fantasie of wat zich toevallig aan je voordoet.

Een jaar lang maakte zij elke week een realistisch imaginair portret, dat ze vervolgens op Facebook of Instagram plaatste. Dat werden voor haar al gauw niet slechts fictieve portretten, maar 'echte' personen, met hun eigen levens en carrières. Die beschreef zij vervolgens in begeleidende teksten, in beknopte biografieën zodat ze echt tot leven kwamen. Zo herkennen we een jonge influencer en

Foto: Nico Zimmermann

boek, Amina Dahouda, geboren als Omar Dahouda, onderzoeker naar de nazorg van de specifieke problemen van geslachtbevestigende operaties. Allemaal onderdeel van een gemeenschap die even werkelijk als imaginair is. Dichter Anneke Brassinga omschreef dat als volgt: 'fantasie en een messcherpe analyse van de moderne samenleving vloeien hier naadloos in elkaar over. Een klein panopticum van onze diversiteit'. De serie wordt afgesloten met nr. 52 een zelfportret, het enige dat niet ontstaan is uit een vlek, maar uit een conceptueel denkbeeld. 'Geen portret van mij zoals ik eruit zie of had willen zien, maar een poging om naar binnen te kijken'.

Al die portretten werden samengebracht in een imposant leporello, waarvan het eerste exemplaar op 30 oktober vorig jaar in boekhandel Martyrium werd uitgereikt aan Nieck Engelhard, de grafisch vormgever van het boek.

Boek met leporello, foto Neel Korteweg

deed, waarbij ik steeds verrast werd. Soms zag ik een kaaklijn tevoorschijn komen, waardoor een associatie met vrouwelijk of mannelijk ontstond'. In een tijd waarin veel

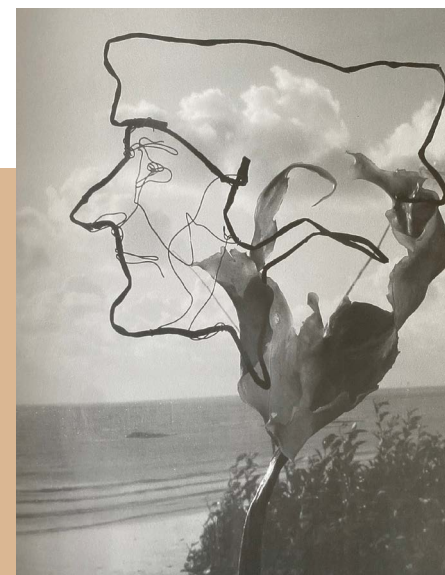
een eigenaresse van een modewinkel in Helmond, die later naar Spanje verhuisde voor de liefde en daar een cafe in Sitges begon. Of de vrouw op de omslag van het

Andere portretten

Behalve imaginaire portretten maakt Neel Korteweg ook portretten van echte mensen. Van bevriende en/of bekende personen: vrouwen als Anneke Brassinga, Marijke Helwegen of Anna Bolton en mannen als Cees Dam, Leo Gestel en Hans van Manen. Maar ook portretten van historische figuren, zoals Erasmus, Martin Luther en Isaac Newton of kinderportretten (in opdracht). Met daarnaast ook zelfportretten: 'Telkens bij belangrijke veranderingen of gebeurtenissen in mijn leven schilder ik een zelfportret'. Na het overlijden van haar vader en moeder bijvoorbeeld of in de Covid tijd.

Neel Korteweg

Oorspronkelijk opgeleid als beeldhouwer en architect heeft Neel Korteweg altijd oog voor het ruimtelijke aspect: in haar objecten natuurlijk, maar ook in haar schilderijen en tekeningen. Zij woont en werkt in Amsterdam, maar daarnaast sinds de 90er jaren ook jaarlijks in haar atelier in Normandië, in Coutainville aan de oceaan, waar zij onder andere inspiratie haalt uit wat er op de stranden aanspoelt. Zoals een serie stenen waaruit zeewier groeide, dat zij bijknipte tot kleine figuur-

Portret Erasmus, foto: Neel Korteweg

Atelier, foto Miriam van Praag

tjes, die - van dichtbij gefotografeerd - lijken uit te groeien tot monumenten. Of 85 draadprofielen uit zeewier (veterwier) en zilverdraad op sokkels van aangespoelde stenen; als driedimensionale tekeningen vormen zij profielen van mensen die haar dierbaar zijn en van schrijvers en dichters die zij bewondert. Verzameld in een ander mooi vormgegeven boek 'Zeegezichten' uit 2022. Haar werk maakt inmiddels deel uit van museale en particuliere collecties in binnen- en buitenland, werk met onderwerpen die veel meer omvatten dan bovengenoemde portretten. Dat blijkt ook wel bij een bezoek aan haar atelier in Amsterdam, waar een scala aan schilderijen, tekeningen en objecten te bewonderen valt. Op haar website is te lezen: 'Als schilder ben ik autodidact. De onderwerpen van mijn schilderijen ontstaan door belangrijke gebeurtenissen in mijn leven en taal speelt een grote rol

in mijn werk. Een woord of een gedicht kan voor mij de aanleiding zijn voor een langdurige schilderstudie.' Zij beperkt zich echter niet tot de schilderkunst en gebruikt ook de tekenkunst als medium. 'Ik ben niet eenkennig wat materiaal betreft. Het onderwerp bepaalt uiteindelijk mijn keus met en op welk materiaal ik ga tekenen. Mijn grote liefde bij het tekenen gaat uit naar een lijn die in één beweging op papier wordt gezet. Die lijn moet ruimtelijk zijn, ik wil er als het ware achterlangs kunnen voelen.'

Zo ontstond een omvangrijk, afwisselend oeuvre in verrassende en verschillende uitingen. Waarvan de leporello Imaginair een mooi voorbeeld vormt. Zo mooi dat het zeker op de tentoonstelling Best Verzorgde Boeken, de jaarlijkse tentoonstelling in het Stedelijk Museum in Amsterdam, zou passen.

Neel Korteweg : Imaginair
Waanders uitgevers, 2025
€ 39,95
www.neelkorteweg.nl

Imaginair aan zee, Coutainville, foto: Neel Korteweg

Isik Tüzüner

Kunstenaar van licht en kleur

Camiel Hamans

Het contrast kan niet groter: eerst drie donkere trappen op en dan het exotisch vrolijke, kleurigste mini-appartement dat men zich kan voorstellen: het rijk van Isik Tüzüner. Al bijna veertig jaar lid van Arti, maar nog steeds vol jeugdig vuur en enthousiasme.

Isik temidden van haar kleuren

Salon

Achterin de woon-slaapkamer op een oppervlak van maximaal twee bij twee een installatie die doet denken aan wat Isik liet zien op de laatste Salon, Color and Sound. Anderhalve meter hoge zuiltjes van gekleurd folie, als waren het reuze snoepzakken, met eraan en ertussen in vlaggen, strikken en vaantjes, alles in andere en uiterst diverse kleuren.

Daarmee waarmakend wat ze zegt, als ze naar Newton, Goethe en Johannes Itten verwijst als haar inspiratiebronnen.

Reflectie

‘Newton ontdekte dat licht niet kleurloos is, maar bestaat uit een spectrum van kleuren. Goethe zag kleur als een subjectieve ervaring. Kleuren wekken gevoelens op, schreef hij. En Itten liet ons zien dat je

Foto's: George Maas

een kleur anders ervaart door contrast. Leg twee complementaire kleuren naast elkaar en ze lijken helderder te worden.

In die gedachten vind ik mijn uitgangspunt. Daarom werk ik met reflecterend folie in alle kleuren van de regenboog. De kleuren veranderen met de stand van de zon. Omdat ik de folie kreukel, frommel, vouw en knip is het oppervlak niet strak, waardoor de weerkaatsing overal andere effecten geeft. Ik leg ook folies op elkaar en dan verandert de kleur opnieuw. Het is een voortdurend variërende reflectie. Daardoor straalt mijn werk lichtheid uit. Het gaat over de lichtheid van het bestaan en hoe alles verandert onder de invloed van het licht, van de reflectie. Zo is iets er en zo is het er niet meer.’

Ruimte

‘Als je wilt, kun je mijn werk zien als een spiegel. Mensen reflecteren elkaar, antwoorden en reageren op elkaar en dan is het goed om te relativieren, dat het allemaal niet zo zwaar is als je denkt. In het begin van mijn loopbaan, de jaren '80, maakte ik volumes, werkte ik met massa, met gewicht, nu probeer ik het met ongreepbare lichtheid en in plaats van volume is er nu ruimte. En daarbij muziek.’

Studio Jordaan

‘Het beeld dat ik op de Salon liet zien en dat een derde van een van de voorzalen vulde, heb ik hier gemaakt. In dat

kleine hoekje, dat er over blijft achter mijn bed. Dat is wel anders geweest. Ik heb in grote ateliers kunnen werken. Toen ik in 1975 vanuit Turkije, waar ik in Istanbul al de opleiding tot beeldhouwer aan de academie afgerond had, naar Nederland kwam, werd ik vrijwel meteen aangenomen op de Rietveld Academie. Daar heb ik Tony Andreas leren kennen, met wie ik later getrouwd ben en met wie ik in een groot huis met atelier op de Prinsengracht heb gewoond en gewerkt. Na de Rietveld kreeg ik een beurs van de British Council en kon ik voor een half jaar naar de Chelsea School of Arts, waar de directeur zo vriendelijk was me voor de hele periode bij hem en zijn gezin in huis te nemen. Later heb ik op voorspraak van Kaspar König een tijd als resident in de DAAD-studio's in Berlijn kunnen werken. Naderhand heb ik jarenlang een studio aan de Nieuwe Teertuinen gehad. Toen ik daar weg moest heeft Raymond Hirs me geholpen en kon ik via de stichting oLYfant in een oude bedrijfsruimte aan de Diderotstraat terecht. Vanaf 2019 werk ik thuis. Ik noem het Studio Jordaan.’

Dagboeken

‘Zes musea in Nederland, waaronder Kröller Müller en het Arnhems Gemeentemuseum, hebben werk van me in hun collectie. Maar ik werk nog steeds door. Op dit moment exposeer ik in Noord, in de NDSM Fuse Gallery. Mede-Artidil Bülent Evren, een van de grote mensen achter ETCA, European Turkish Contem-

Isik met de collage die ze tentoonstelt in Podium Mozaïek

porary Artists, heeft daar de tentoonstelling Cities and People opgezet, waar ik met een beeld van kleur aan meedoe, het beslaat een ruimte van 2 bij 2 bij 2 meter, maar is volledig hier in de Hazenstraat gemaakt. Bülent presenteert zijn werk hier zelf ook.

Hierna doe ik mee aan een expositie in Podium Mozaïek, die door Senad Alic, ook Artidil, georganiseerd wordt. Daar laat ik heel ander werk zien, geen beeld, maar een collage van tekeningen en aquarel met als thema Amsterdam. De tentoonstelling loopt tot en met 27 april.

Ik blijf druk, want in juni worden er drie beelden van me geëxposeerd op een tentoonstelling van 15 vrouwen van wie de Rijksdienst Beeldende Kunst werk bezit. Jolande Prinsen, ook Artidil, is er

eveneens voor uitgenodigd. Er komt een catalogus bij de expositie, Fransje Kuyvenhoven heeft me daarvoor al geïnterviewd.

Kortgeleden is Rickey Tax van het Museum van het Boek in Den Haag, het vroegere Meermannno-Westreenianum, bij me op bezoek geweest. Hij heeft mijn getekende dagboeken bekeken. Zo lang als ik werk heb ik dagelijks mijn ontwerpen, schetsen, ideeën, probeersels en vluchtige proeven in beeldboeken bijgehouden. Daarvan heb ik nu stapels en stapels. Ze zijn per jaar geordend. Een aantal daarvan, lopend van 2005 tot 2011, en kopieën van de jaren 1990-1992 en nog wat losse prints zijn opgenomen in de collectie van Atria, het kennisinstituut voor emancipatie en gender aan de Vijzelstraat in Amsterdam. Misschien dat het Museum van het Boek ook nog het een ander wil hebben.’

Feesten in de jaren 50:

Bruisend sociëteitsleven in Arti, met zelfs een levende haan

Antoinette Frijns

In de jaren vijftig organiseerde de sociëteitscommissie, toentertijd commissie van de sociëteitszaken geheten, voor de leden en hun introducees grote festiviteiten.

De commissie bestond uit 2 kunstenaarsleden en 3 kunstlievende leden, benoemd door de Algemene Leden Vergadering. Dankzij sponsering door het bedrijfsleven en met grote inzet van leden kon de commissie feesten en andere activiteiten organiseren.

Jaarlijks werd in februari een carnavalsfeest, in het najaar een wijnoogstfeest en rond 5 december een Sinterklaasfeest georganiseerd.

Fotobewerking: George Maas

Alaaf

Het carnavalsfeest van 3 februari 1951 was mede mogelijk gemaakt door het Propaganda Bureau der Nederlandsche Brouwerijen en het Propagandabureau van de gezamenlijke brouwerijen. Kunstenaarslid P.H. Spijker had het ontwerp voor het affiche ontworpen. De opkomst was groot; velen waren verkleed en er was zelfs een haan komen aanlopen. Om 20.00 uur verwelkomde de Raad van Elf de carnavalsvierders en om 24.00 uur kwam Prins Carnaval binnen. Hij zat met een grote pul bier in de hand op een biervat en werd binnengedragen door vier potige knapen van een der brouwerijen. Het gerstenat vloede rijkelijk.

Het carnavalsfeest van 23 februari 1957 was nog spectaculairder. 'De sociëteit was omgetoverd tot een Circus Artistique en de wanden waren versierd met plakkaten met voorstellingen uit de circuswereld en boven de schouw hing een driemaal levensgrote Appeliaanse duivelskop. Bombastische affiches prezen diverse versnaperingen aan: bier 30 cent per glas, hotdogs en belegde broodjes. De carnavalsvierders waren verkleed als wilde dan wel gedresseerde dieren. Zo legde een leeuw in haar bekoorlijke klauwen op de schouders van een met Uncle Sams hoed verkleedde hond. De muziek werd verzorgd door het amateur-circusorkest 'De Smokkelaars' en met een lovende recensie in het Amsterdams Dagblad was het feest een groot succes.

Piratenfeest

IJkelenstam als Bacchus

Op initiatief van de commissievoorzitter en met medewerking van de Bond van Franse Wijnhandelaren en de Vereniging van Wijnhandelaren in Nederland werd op 28 oktober 1950 het eerste Wijnoogstfeest georganiseerd. De sociëteit was prachtig versierd met etalagemateriaal van de Bijenkorf, gratis ter beschikking gesteld. Bacchus werd vertolkt door kunstenaarslid IJkelenstam, Jules de Corte speelde piano en Jan de Cler, bekend zanger en radiomaker, had de algemene leiding en vermaakte als conferencier de gasten uitstekend. Helaas werd de begroting van dit feest overschreden.

In 1957 was als attractie aan het wijnoogstfeest zelfs een kermis verbonden.

Zie ginds komt de stoomboot

Jaarlijks was er voor de kinderen en kleinkinderen van leden een Sinterklaasfeest met een echte Sint met als zijn assistenten toentertijd nog zwarte pieten. Er werden kinderfilms vertoond en een goochelaar vermaakte met zijn kunsten jong en oud. Twee accordeonisten speelden sinterklaasliedjes die door jong en oud braaf werden meegezongen. Na afloop kregen de kinderen van Sint een cadeautje.

Andere feesten die de commissie zoal organiseerde waren in 1952 het Jan van Riebeeckfeest, in 1955 een Piratenfeest met mosselen, bier en een wedstrijd wie het mooiste kostuum had en in 1956 een cabaretavond met muziek, dans en zang en een schimmelspel naar een verhaal van Tsjechov. Een optreden in 1957 van het poppentheater van Gerda en Wim Meilink met de voorstelling 'Bethe metten de bredenvoeten' was een succes.

Ook organiseerde de sociëteitscommissie biljartcompetities, bridgedrives, kien- en dansavonden met muziek en as-morsavonden gehouden. Wie op de populaire as-morsavond de minste as morste was de winnaar, de prijs een nieuwe sigaar. Deze activiteiten werden druk bezocht.

Zo organiseerde de commissie op zaterdag 17 december 1955 een feestavond waar om wildprijzen werd gekend en waaraan een wedstrijd in karikatuurtrekken was verbonden. De jury kon moeilijk kiezen, dus ieder kreeg een prijs. In 1959 was de opbrengst

Uitnodiging

van een rad van avontuur voor het Sinterklaasfeest. Er werd tot in de vroege uurtjes gekend en gegokt.

Op Koninginnedag bood de sociëteitscommissie tussen 16.00-18.00 uur een gratis oranjebitter aan. Bijzonder was het evenement op 11 april 1953: een borrelmiddag aangeboden door de Firma Lucas Bols nadat eerst haar vertegenwoordiger een ode aan de kunst had uitgebracht.

Activiteiten buitenshuis

Een nieuwe activiteit waren de excursies. Ze werden gehouden per gehuurde autobus, zowel in eigen land als naar het buitenland. De eerste excursies, op 9 en 16 mei 1953 georganiseerd door het bestuur in samenwerking met de sociëteitscommissie, gingen naar Zaltbommel, naar slot Well en naar de kasteelboerderij van kunstenaarslid Willem Witjens in Berne en vandaar weer naar Zaltbommel voor een gezamenlijke lunch. In 1958 werd de Wereldtentoonstelling in Brussel bezocht om de daar tentoongestelde schilderijen en beeldhouwwerken van internationale kunstenaars te bezoeken. Met 41 deelnemers vertrok de bus om 07.00 uur en om 24.00 uur was men vermoeid en tevreden terug in Amsterdam.

Bronnen:
Jaarverslagen 1950-1960.
Zie voor het Riebeeckfeest
Artacula 18
december 2020.

Excursie

ARTICULA

Artimagazine voor en van Artileden

COLOFON

Hoofdredactie:

Camiel Hamans

Eindredactie:

Willem van Beek

Redactie:

Josje Crince le Roy, Kees Funke Küpper, Roelof van Gelder, Hans Kuiper, George Maas,
Miriam van Praag, Ronald Ruseler en Caroline Waltman

Medewerkers aan dit nummer:

Willem van Beek, Antoinette Frijns, Roelof van Gelder, Camiel Hamans, Sipke Huismans,
Hans Kuiper, Erik Luermans, Ronald Ruseler, Monse Weijers

Fotografie:

Pieter Boersma, Thomas Delen, Neel Korteweg, George Maas, Heero Meindersma,
Eva van Ooijen, Miriam van Praag, Ben Schouten, Jonathan Tang, Caroline Waltman,
Nico Zimmermann

Tekeningen:

Onno Boerwinkel, Mathilde MuPé

Vormgeving:

Timo de Groot, StudioS2B

E-adres:

artacula@arti.nl